

TÜRK FOLKLOKOR ARASTIRMALARI

2. 2 Temmuz 1968

Devlet Nüshası

MAYIS 1968

İÇİNDEKİLER :

Milli Folklor Enstitüsü	Yaşar Faruk İNAL
Eski Folklor Kitapları : Tom Tit Tot	Ayhan DOĞANÇ
Edebiyat Tarihi : Şeyh Süleyman Hakiri	Cahit ÖZTELLİ
Kitaplar : "Türklerde Dinî Resimler"	Muzaffer BATUR
Delice - Hacıobası Köyünde Yağmur Duası	Gülâli AYDINOĞLU
Ermenek Başyayla'da Ölüm ve Cenaze Töreni	Mehbuse YILDIZ
Gecikilirse Folklor Kaynakları Aradığımızı Veremiycek	V. ARSEVEN
Sait Falk'te Halk Edebiyatı İzleri	Muzaffer UYGUNER
Avşar Beyleri Cenk Türküsü	Salih ORHAN
Türk Folklor Kurumu'nun 30 Mart Gösterişi . II. Robert Koleji Kültür Haftası - Burdur Kilim ve Heybe Sergisi - İstanbul İlkokullar Arası Folklor Senliği	Bora HİNÇER
Saz Şairleri : Atışma Birincisi Aşık Yaşar Reyhâni	Muhan BÂLİ
Türk Çini Sanatından Örnekler Sergisi	Erdem YÜCEL
Tepegöz Hikâyelerinin Karadeniz Varyantları	Mehmet ÖZYURT
Anadolu'da Et Yemeği	Nevzat GÖZAYDIN
Bir Erzurum Efsanesi : Güllü Paşa Kız	Mehmet GÖKALP

BİZE GELEN KİTAPLAR — BAYİLERİMİZ

SAYI : 226

KURUŞ : 100

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

233

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949
AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 226

MAYIS 1968

YIL : 19 — CİLT : 11

Millî Folklor Enstitüsü

Yazan : Yaşar Faruk İNAL

Kıymetli şair, Afyonkarahisar milletvekili Sayın Osman Attilâ'nın TBMM. ne verdiği Millî Folklor Enstitüsü kurulması hakkındaki teklif yakında kanunlaşıyor.

Bilindiği gibi Türkiyede folklor, bazı kurum ve dernekler, çoğu zaman da ülkücü kimseler elinde arama, derleme, inceleme ve yayın konusu olagelmıştır.

Fakat Türkiye'de folklor konusu bugüne kadar bilimsel bir kurumun çatısı altında, önemine denk bir anlayışla ele alınmamıştır.

İşte, Sayın Osman Attilâ'nın kanun teklifi bu bakımdan önem kazanıyor.

Gerçi, 1966 yılı haziranında Millî Eğitim Bakanlığı Kültür Müsteşarlığına bağlı bir ünite olarak "Millî Folklor Enstitüsü" teşkilâtı kurulmuştur. Ancak bu teşkilâta hukukî bir kimlik kazandıracak olan bu teklif kanunlaştığında çalışmaların daha yoğun ve bilimsel yoldan ele alınacağı şüphesizdir. Hükümetin ve dolayısıyla Millî Eğitim Bakanlığının bu konuda kararlı olduğunu bütçe görüşmeleri sırasında Sayın Bakan İlhami Ertem'in folklorumuza değinen sözlerinden de anlaşıyor. Millî Folklor Enstitüsü yapacağı bilimsel folklor çalışmaları ile millî kültür ve harsımıza büyük katkılarda bulunacaktır.

Sayın Osman Attilâ'nın Kanun teklifinde, kurulacak Millî Folklor Enstitüsünün görevleri şöylece sıralanmaktadır :

A — Millî Folklorumuzu, araştırmalar ve derlemeler yolu ile tesbit etmek ve bunlar üzerinde bilimsel çalışmalar yapmak,

B — Tesbit olunan folklor mahsullerimizi koruma ve ilgililerin yararlanmasına sunma amacıyla arşiv, kitaplık, ses arşivi kurmak ve bunları geliştirmek,

C — Araştırma ve çalışmalarla ilgili yayınlarda (Folklor atlası, Plâk, Sözlük, Antoloji, Ansiklopedi, Kitap, Dergi, Broşür, Nota Filim, Roprodüksiyon v.b.) bulunmak,

D — Enstitünün amacına uygun örnek gösteriler, sergiler, konserler ve senlikler düzenlemek, bu gibi çalışmalarını desteklemek,

E — Folklorun çeşitli dallarında araştırma, bilimsel çalışma ve öğretim görevi yapacak nitelikte uzmanlar yetiştirmek için kurslar açmak seminerler düzenlemek, Türk ve yabancı Üniversite ve Kurumlara öğrenciler yollamak, yurt içinde ve yurt dışında araştırma yapmak isteyen uzmanlara imkân sağlamak,

F — Yurt içi ve yurt dışı ilgili kurumlarla işbirliği yapmak, yayınlara ve gerekli belgelerin kopyalarını almak, vermek; folklor konularında çalışan yerli ve yabancı uzmanlarla ilişkiler kurmak, gerektiğinde işbirliği yapmak,

G — Yurt içi ve milletlerarası kongreler, seminerler ve gösteriler düzenlemek ve bunlara katılmak,

H — Enstitünün amaç ve görevlerine uygun çalışmaları teşvik etmek; belirli konularda yarışmalar açmak, araştırma yaptırmak, yapılmış araştırma ve bilimsel çalışmaları satın alarak yayınlamak v.b.

İ — Folklor konusunun Üniversiteler ile

Sayın öğrenci; sizde bu ikramiyeyi kazanabilmek için Türkiye Vakıflar Bankasında en az vadeli ve 500 liralık bir hesap açtırınız.

Her ay
75 Öğrenciye
2 sene müddet ile
250 Lira Burs

Türkiye Vakıflar Bankası

Eski Folklor Kitapları :

Tom Tit Tot

(Masallardaki Vahşi Felsefe Üstüne Bir Deneme)

Yazan : Ayhan DOĞANÇ

Rumpels Titzchen diye de bilinen "Tom Tit Tot" adlı masal, Edward Clodd'u masallara aksetmiş olan vahşi felsefe ile ilgili bir kitap yazacak kadar etkilemiş ve bu masalı 1898 yılında Londra'da neşretmiştir. Aynı zamanda Tom Tit Tot masalından çok isimlerle yakın bağlantısı olan bâtil itikatlarla uğraşmıştır.

Gerek kitabının ikinci başlığında, gerek muhtelif yerlerde, "vahşi" kelimesini muğlak bir şekilde kullanmış. Hepimiz vahşi kelimesinin pejoratif mânası olduğunu biliriz, hatta iptidai kelimesinden de daha kötü buluruz. Kitabında vahşi kelimesinden ne kastettiğini yazarı söylemiş olsaydı, okuyucu daha rahat ve emin olarak bu denemeyi okurdu, Vahşi derken bazen Hindu, İbrani, Yunan ve Roma gibi büyük medeniyetler kurmuş milletlerden de misaller veriyor, ve tamamen aykırı bir düşünüş tarzı ile kendilerine, vahşi, diyor. Mamafih 19 ncu asır folklorcuları arasında vahşi kelimesinin moda olduğunu unutmamak gerek, Zira bu folklorcu-

çeşitli okullar ve kurumların araştırma, yayın ve uygulama çalışmaları arasına alınması için, gereken teşebbüslerde ve yardımlarda bulunmak...

Teklifin diğer bölümlerinde Organlar ve İşleyiş, Gelirler, Yönetmelik gibi konular yer almaktadır.

Kişisel çalışmaları ile Millî folklorumuzun çok şeyler vermiş olan Prof. Abdülkadir İnan, Ord. Prof. Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu, Hamit Zübeyr Koşay, Halil Bedî Yönetgen, İhsan Hınçer, Cahit Öztelli, M. Şakir Ülkütaşır, Şerif Baykurt vb. isimlerden ilmi tetkik ve uzmanlık kadrolarının teşkilinde faydalanılma yoluna gidilmeli ve Millî folklor ürünlerimizi kaybolmaktan, yozlaşmaktan kurtaracak böyle bir Millî Folklor Enstitüsü'nün bilimsel hüviyeti sağlanmalıdır.

Bu yapıldıkta şimdiki kadar harekete geçilmemekle ne gibi kayıplara uğradığımız en açık şekli ile görülecektir. Ama unutmayalım ki, zararın neresinden dönülürse kârdır.

lar prehistorik devirlerden baki kalanlar (survivals) teorisini benimsemişlerdi.

Çalışmasına ana metin olarak bir hanımın Ipswich Journal'a göndermiş olduğu metni kullanıyor. Gerçi Clodd bu metni kimin gönderdiğini, ve mecmuasının sayısını bildirmiyor. Sadece gönderen hanımın küçük kızken dadısının bu masalı Doğu İngiltere diyalektiyle anlattığını belirtiyor. **Tip - İndeks**, bu masalın Avrupa memleketlerinde ve Rusya'da popüler olduğunu gösteriyor. **Standard Dictionary of Folklore**'un ikinci cildinde George Polivka ve C. W. Sydow'un bu masal üzerinde çalışmış olduklarını okuyoruz.

Clodd, iki folklor teorisini birleştirerek, 1) masalların muayyen merkezlerde doğduklarını, 2) bunların gemiciler, askerler, ve tüccarlar vasıtasıyla bir memleketten diğer bir memlekete taşındıklarını, yani, masalların hicretine ırkların münasebette olmalarının önemli faktör olduklarını söylüyor.

Clodd, gerekli evrakların eksikliği yüzünden masalların orijininin asla bulunamayacağı kanısında, ve kitabının 28 nci sahifesinde "tarih - coğrafya" metoduna şöyle bir temas ediyor, "Bazı yerlerde bir gurup varyantlarının toplanmasına, ve bunların coğrafi olarak dağılımları ile şemaların çizilmesinin ana tip'in vatanının bulunacağı hususunda büyük emeller besliyorlar." Lakin 29. sahifede Miss Roalfe Cox'un Cinderella masalı (Kül Kedisi) ile yapmış olduğu etüde ait telmihlerde bulunarak mukayeseli çalışmalara karşı pek ümitvar görünmüyor ve, 'Bütün çalışmamız yerde bırakmak olmuştur' diyor. Miss Cox 500'den fazla Cinderella masalı üzerinde çalışmıştır. Yazarın kitabının 30 ncu sahifesinde polygenesis (birçok yerde doğabilme) teorisine meylettğini görüyoruz, 'Fikirler universeldir; vakalar mahallidir' diyor.

Tip numarası 500 olan Tom Tit Tot masalı (Eğiren Kadınlar) kahramanının tabiat üstü bir yaratığın adını nasıl keşfettiği ile ilgili bir masal diye özetlenebilir. Tabi-

ARAŞTIRMALARI

at üstü yaratığın ismini bilemediği takdirde ilk doğan çocuğunu ona verecektir. Clodd, varyantlarını İskoçya, Tirol, Bask eyaletinden ve Uzak Doğu memleketlerinden toplamış. Kitabın zeylinde masal özetlenmiş.

Stith Thomson'un **Motif - İndeks**'inden bulduğum en önemli motifleri aşağıya yazıyorum. Masal, müşterek motiflerini göstermek suretiyle daha iyi anlaşılabilir.

H 914 Anasının saçma öğümleri yüzünden kızına iş buyruluyor.

H 1092 Bir gecede eğrilmesi imkânsız mikdar.

F 451 Cüce eğiriyor.

F 451. 5. 19 Cüce beşeri yaratıklara eğirme suretiyle yardım ediyor.

F 451. 2. 7. 9. Siyahlar giymiş cüce.

K 193 Duyulmamış bir isim üstüne bir pazarlık.

N 475 Sır ismin gizlice duyulması.

F 451. 5. 15. 3 Kız ismini bilince cüce hakkından vaz geçiyor.

F 451. 5. 15. 3 Cücenin isminin tahmin edilmesiyle cüce çekip gidiyor.

Dördüncü kısımda yazar, demire atfedilen bâtil itikatların ehemmiyetinden bahsediyor, bunlara ilâveten de eğirme ile ilgili işlerden, şeytani yenmekten, veya kötülük menbaini yok etmekten bahsediyor. Bu üç kısımda perilerin Taş Devri yaratıkları olduklarını söylüyor. İnsanlar, demir bulunduğu zaman, demire sihri vasıflar atfetmişler ve bu yüzden masalda demire yapılan telmihler, masalın eskiliğine işaret ediyor. Gerçi bunun ispatı güçtür. Eğirme motifine gelince, Max Müller ve Sir George Cox'un teorisine pek kısaca temas ediyor: bu son zikredilen iki isim masalları ve mitleri güneş teorisi ile açıklayıp, avukatlığını yapan kişilerdi.

Beşinci kısma başlarken, Clodd isimlerin ehemmiyetinden, insanların hayatındaki manidar rolünden bahsediyor ve isimlerin Demir Devrinden evvel takıldıklarına inanıyor. İsmi, insanın en hayati parçası olduğunu kabul ediyor. İsmi bir nevi sihir vasıtası olduğunu, sübjektif ve objektif olanın karıştırıldığı, ve gene şamanizm ve putperestliğin cari olduğu diyarlarda rastlanıldığını söylüyor.

Altıncı kısımda ise maddi şeyler vasıtasıyla sihir arasındaki bağlantıyı ele alıyor. Vahşi cemiyetlerde bir insanın ismi

pek nadiren diğer insanların önünde söylenirmiş, çünkü bunun bazı kötü emeller için kullanılabilirdiğinden korkarlarmış. Tırnak, saç ve elbiseleri vahşi denilen insanlar sempatik büyü (yani aynı cinsten olanlar aynı şeye sebep olurlar ilkesi) dolayısıyla saklarlar. Sadece dokunmak suretiyle değil, fakat yemek ve içmek suretiyle de yutulan şeyin özelliklerini kazanacaklarına inanırlarmış. Buna iyi misal olarak kiliselerdeki Aşayi Rabbani ayininde kullanılan ekmeğe ve şarabın Hazreti İsanın et ve kanına çevrildiğine itikat edilmekte olduğunu gösteriyor. Takdis edilen ekmeğe yemekle İsanın vücudu ile bir olunuyor, ve içilen kırmızı şarapla kandaş olunuyor.

Maddi olmayan şeylerle sihir meselesini işlerken bilhassa isimler üstünde duruyor, ve isim söylememenin sebebinin başa bir uğursuzluk gelmesini önlemek için olduğunu söylüyor.

Sekizinci kısım da tabuya ayrılmış; onun tarifine göre 'tabu vahşi hayatın müstebit hükümdarıdır.' Bundan sonra akrabalar arasındaki tabu, hüsnütâbir ve isim değişiklikleri, isim ve kırallarla ilgili tabu, ölü isimleri, ve nihayet tanrılar ve isimleriyle ilgili tabuyu ele alıyor.

Bence, Clodd'un tabuları tasnifi Frazer'in **Golden Bough** daki tasnifine eş: tabulaşmış şahıs isimleri, tabulaşmış akrabalıklar, ölü isimlerinin tabulaşması, tanrı isimlerinin tabulaşması. Bu sebepten, Clodd'un tasnifi ve tabu ile ilgili misalleri bilgimize fazla bir şey ilâve etmiyor.

Son olarak Clodd sihri kuvvete sahip kelimeleri, mesela bir şeyin meydana gelmesine sebep olabilecek yaratıcı kelime, mantram denilen tanrı isimlerinin neticesi olan kelimeleri ve masallarda deneme, imtihan mevzuu olan parola kelimelerini tasnif ediyor. Bunlara ilâveten bazubentleri, büyüleri, koruyucu hassalara sahip, şifa verici ve hastalık tedavi edicileri zikrediyor.

Az ve sathi olarak zamanın yeni folklor teorilerine temas eden bu kitap folklor talebelerine 'bir çok yerde doğuş,' 'hicret,' 'güneş mit' teorileriyle 'tarih - coğrafya' metodlarıyla ilginç olabilir. Bu kitap aynı zamanda folklorun sihir dahıyla meşgul olanlara, cadılığı tetkik ve bâtil itikatlarla uğraşanlara hizmet edebilir.

Şeyh Süleyman Hakiri

Yazan : Cahit ÖZTELLİ

Millî Folklor Enstitüsü Müdürü

Simavna Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin, aşağı yukarı elli yıldan beri yerli ve yabancı bilginlerce inceleme konusu olmaktadır.

Osmanlı uleması tarafından da büyük saygı gören ve on dokuzuncu yüzyıl sonuna kadar medreselerde eserleri okutulan bu bilginin zatın, ölümünden sonra da taraftarları gizli çalışmalarına devam etmiştir.

Bu gizli çalışmaları ortaya koyan ilk yazım "Türk Folklor Araştırmaları, sayı 73 - 74" de çıkmıştı. O yazımda Ali Oğlu ve Dedem Oğlu adında iki tekke şairinin on yedinci yüzyıl ortalarında Serez'de gizli bir toplantiya katıldıklarını, bu yüzden hükümetçe kovuşturmayla uğradıklarını, kendi şiirlerine dayanarak bildirmiştim.

Değerli bilgin Abdülbaki Gölpinarlı, Şeyh Bedreddin hakkında çok değerli ve öteki araştırmaları geride bırakan eserini verdi (Bk. Simavna Kadısıoğlu Şeyh Bedreddin, Eti Yayınevi, İstanbul 1966).

Eserin önsözünü sayın İsmet Sungurbey hazırlamıştır. Otuz sekiz sayfalık bu bölüm başlı başına bir eser olacak değerdedir. Gerçek bilginin ve bilimsel tarafsızlığın verimi olan bu eser ileride bazı yeni bilgiler vererek tanıtmaya çalışacağım. Onun için burada üzerinde durmayacağım. Yalnız her iki bilginin de çözemedikleri bir isim üzerinde duracağım.

Şeyh Bedrettin için bir çok menakıp kitabı yazılmıştır. Bunlardan kimisi yanlış, kimisi uydurmadır. Bugün bunlardan yalnız ikisi ortadadır. Bu iki eserden birisinin uydurma, düzme olduğunu adı geçen eserinde sayın Gölpinarlı ispat etmiştir. Öteki ise, aynı eserde incelenen, Bedrettin'in torunu Hafız Halil'in kaleminden çıkmış manzum eserdir. Hafız Halil, bir kısım olayların içinde bulunmuş, görmediklerini de yakın tanıklardan dinlemiştir. Bu bakımdan ve başka sağlam belgelere uygunluğu dolayısıyla güvenilir bir kaynaktır.

Sayın hazırlayıcılar bu esere gerektiği gibi ilgi göstermişler, Gölpinarlı ayrıca bir de özetini vermiştir. Bu menakıbın bi-

timinden sonra boş kalan sayfalarına Hakiri adında bir şairin "murabba-i mütekerri tarzında ve 14 bentten meydana gelmiş bir şiir var."

Bu şiir halk edebiyatı türünde olup on bir hece ile koşma ölçüsünde ve türkü kafiyesinde bir ilâhîdir. İlk bakışta şairin Şeyhe yetiştiği sezgisini veriyorsa da böyle değildir. Bir kere Şeyhin ölümünden sonra yazılmıştır. Müritlere Şeyhin yolunu tutmalarını sağlık veriyor. Halk ve tekke şairlerinde, bir büyüğün ölümünden çok sonraları, sağlığında gibi söylenmiş övgülü şiirleri vardır.

Menakıp çok sonraları bugün elde bulunmayan asıl nushadan istinsah edilmiştir. Bizce, vakıf yazısının bulunduğu sayfadaki ve son yaprak olan 69 b'nin sonunda bulunan mühürdeki tarihin istinsah tarihi olması muhtemeldir. Kâğıdının filigranlı oluşuna gelince, daha sonraları da böyleleri vardır. İmlâ tarzı, bizce müstensihede değil, asıl nushaya aittir. Böyle olunca adı geçen şiirin de istinsah sırasında boş kalan son yapağa yazıldığı açıktır.

Hakiri'nin Şeyhe yetişmesi de düşünülemez. Bir kere dil yenidir. İkincisi, menakıbın yazıldığı sırada yani kanlı olayların bastırıldığı, Şeyhin asıldığı çok nazik bir zamanda böyle bir medhiye yazmak kolay değildir. Bütün Bedreddinlilerin sindirildiği o günlerde tarafsızlıkla menakıp yazılabildi, ama böyle iddialı bir övgü yazmak kolay değildir. O yılların havasına göre değildir.

Şu kısa girişten sonra "Hakiri" hakkında bilgi verelim. Hakiri, Elmalı Ümmî Sinan'ın oğludur. Asıl adı Süleyman'dır. Ümmî Sinan için verilen bilgiler, Osmanlı Müellifleri'nden başlayarak hep yanlıştır. Elime geçen Ümmî Sinan'ın, oğlu Süleyman Hakiri tarafından yazılmış divanındaki kayıtlara dayanarak bu yanlışları düzelten yazımda bir not halinde Hakiri için de kısaca bilgi verdim (Bk. Türk Folklor Araştırmaları, sayı 173, not 3, 1963).

Daha sonra Elmalı Kütüphanesi Memuru sayın Abdullah Ekiz "Sinan Ümmî ve Ahfadı" adındaki eserini gönderdi. İkimi-

zin çalışmaları aynı zamana raslıyordu. Birimizden habersiz aynı sonuçlara varmıştık. Ben, Hakiri hakkında şu bilgiyi vermiştim :

"Hakiri, Ümmî Sinan'ın oğlu olup adı Süleyman'dır. Babasının yerine geçmiştir. (1128/1716) tarihinde ölmüştür. Şairdir. Hakiri edebiyat tarihi için bilinmeyen bir addır." Asıl konum, babası olduğu için onun hakkında bu kadar bilgi ile yetinmiştim.

Sayın Abdullah Ekiz, benim verdiğim bilgiyi olduğu gibi kendisi de tesbit etmiş, ayrıca şu bilgiyi vermiş : "Kemal ve irfan yönünden babasından geri kalmadığı, henüz divanı ele geçmediği, ancak dört manzumesinin elde olduğu, babasının yanında gömülü olduğu ve babasının postuna oturup irşada devam ettiği, birçok halifeler yetiştirdiği, Şeyh Murtaza Ali ve Şeyh İbrahim adında iki oğlu olduğu, ölümünden sonra yerine oğlu Şeyh Murtaza Ali'nin geçtiği öğrenilmektedir.

Şimdi şöyle bir soru ile karşılaşabiliriz: Şeyh Bedreddin'e methiye yazan Hakiri, Ümmî Sinan oğlu Hakiri midir?

Buna karşı cevabımız "Evet" olacaktır. Nedenlerini verelim. Ümmî Sinan, Şeyh Bedreddin'e bağlıdır. Divanına şöyle başlıyor :

Tavhid-i esmâdan aldı dersini Ümmî Sinan
Vâridât'ın pertevinde şerh olundu bu divân

(Bk. Abdullah Ekiz'in kitabı, s. 41 ve 43 - 1962)

Şu başlangıç Elmalı Tekkesinin Vahdeti meşrebini bütün açıklığı ile ortaya koymaktadır. Şeyh böyle olunca halifeleri de aynı yolda olacaktır. Nitekim, Ümmî Sinan'ın büyük halifesi Niyazi Misri'nin divanındaki "Vâridât" redifli gazelinin son beyti,

Muhiddin-ü Bedreddin ettiler ihyâ-yi din
Deryâ "Niyazi" Fusûs, enhârîdır Vâridât

(Bk. Niyazi Divanı, İbrahim Efendi Matbaası 1301)

Aynı düşünceyi apaçık göstermektedir. Ni yazı Misri'nin bu konuda ne denli taşkın olduğunu söylemeyi gerekli görmüyoruz.

Niyazi'den başka yine Ümmî Sinan'ın ikinci oğlu Şeyh Selâmî Halil'in bir şiirinde "Vâridât, Fusûs, Fütûhât, İhyâ, Ne-

fâhât" gibi malûm eserlerden bahis vardır (Bk. Abdullah Ekiz'in kitabı, sayfa 72). Ümmî Sinan'ın öteki halifelerinde de az - çok bu tutum görülmektedir.

Ümmî Sinan'ın Vahdeti meşrebi böylece ortaya çıkınca, büyük oğlu ve kendisinden sonra postuna oturan Hakiri'nin Bedreddin için methiye yazmasından daha tabii ne olabilir. Hele bugün elde olmayan divanı da bulunursa iş büsbütün aydınlığa kavuşacaktır.

Sayın bilgin Gölpinarlı'yı, Hakiri'nin Bedreddin'e ulaşmış olmasını düşünmeye sevkeden belki de onu hiç bir kaynakta bulamaması ve şiirde geçen eski fiil çekimi olan (-iser) gelecek zaman ekinin üç kere kullanılmış olmasıdır. Bu çekimler "bulisar, kılısar, olisar" dır (sayfa XXXVII). Fakat, bu (-iser) eki Bedreddin çağından çok sonralara kadar kullanılmıştır. Örnekleri on dokuzuncu yüzyılda bile seyrek olarak görülmektedir.

Birkaç örnek verelim : On sekizinci yüzyılda Dârendeli Kâtibzâde Bekayî'nin (1769) tarihinde yazıp bitirdiği manzum Battal Gazi destanındaki şu beyit,

Bil geliser Seydi Battal zâtı pâk

Hem idiser ol lâini ol helâk

On dokuzuncu yüzyıldan bir örnek :

Kuddûsi (1769 - 1848) divanında "Destimizde var mı hüccet ki nolusar hâlimiz" diye kullanıyor. Bu örnekleri çoğaltmaya gerek yok. Ümmî Sinan'ın kendisi de bu takıyı kullanıyor divanında :

Anlama el sunduğundan girmeyiser eline
Sanmadığından gelür kısmet gönül kılınsa

Böylece gösterdiğimiz Ümmî Sinan'ın meşrebi ve fikri tutumları dolayısıyla Hakiri, Ümmî Sinan'ın oğludur. Konu her bakımdan uygunluk göstermesinden başka, Menakıpta bulunan yine Hakiri'ye ait kasidenin örnek verilmemiş ise de Abdullah Ekiz'in kitabında bulunan (s. 57) naat olduğunu düşünüyorum.

Son söz olarak diyeceğiz ki, Bedreddin'in Elmalı Tekkesinde önemli bir yeri olduğu için Hakiri ona methiye yazmıştır. Daha sonra menakıbı istinsah eden bu boş kalan sayfalara aktarmıştır.

(1) M. Eğ. Bakanlığı, İstanbul Kütüphaneciliği Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu, c. 1, s. 153 de Ümmî Sinan'ın iki divanı yanlış olarak Bersah Ümmî Sinan adına kaydedilmiştir.

"Türklerde Dinî Resimler (Yazı-Resim),"

Yazan : Muzaffer BATUR

Ressam, öğretmen ve yazar Malik Aksel'in, "Türklerde Dini Resimler, Yazı - Resim" başlıklı bir kitabı çıktı. Bu eser Beyazıt Elif Yayınevi'nin yirmibirinci kitabı olarak yayınlandı.

"Türk Halk Sanatları" ve "Türk Sanatı ve Kültür Tarihi"nde büyük bir boşluğu dolduran bu eserin bir benzeri şimdiye kadar yayınlanmamıştır.

Malik Aksel, 1943 de yayınladığı "Resim Sergisinde Otuz Gün", adlı ilk eserle, Sergide teşhir edilen Tablolar üzerinde çeşitli konuşmalar ve tartışmaları tesbit ederek, hiç bir isim vermeden tatlı bir espiri ile iyi bir ressam olduğu kadar akıcı ve sürükleyici üslubu ile değerli bir yazar olduğunu da göstermiştir.

1959 da "İstanbul Mimarisinde Kuş Evleri" adlı eserini yayınladı. Türklerdeki kuş sevgisinin ne kadar ileri gittiğini, kuşlara yapılan köşk ve evlerin âbidelerimiz ve camilerimiz üzerindeki değerini gördük. Kitap büyük ilgi ile karşılandı. Türk Folklor Araştırmaları'nın geçen 225 No. lu ve Nisan 1968 tarihli sayısında bu konuyu bir makale halinde özetliyerek resimlerle folklor âlemine armağan etti.

1960 da "Anadoluda Halk Resimleri" eserini yayınladı. Kazandığı şöhreti yanında halkın yaptığı resimlere de gerekli değeri vererek, hazırladığı ve yayınladığı bu kitapla da, ayrıca içte ve dışta büyük ilgi topladı.

Konumuz olan "Türklerde Dini Resimler (Yazı - resim)" adlı eserile de halk sanatına gerekli önemi vermiş bulunuyor.

Herkes, halkın ve hattatlarımızın yazdığı ve yaptığı çeşitli stildeki eski yazılara şekil ve biçim vererek, yazıyı resim haline sokarak yarattığı bu eserleri, evlere, camilere, kahvelere asarlardı.

Bu güne kadar ele alınmayan, gereken değer verilmeyen, basit ve primitif olarak düşünülen, günümüzün ilericilerine göre gericiilik diye adlandırılan bu gibi resimler, uzun zaman hor görülmüş, tabiat ve insanların tahribine terk edilmiştir.

Yazar, üzerinde senelerce, titizlikle durduğu, araştırdığı, şahsi fedakârlıklarla topladığı halk resimlerini, müze ve özel kol-

leksiyonlardan da istifade suretiyle tamamlayarak bu eseri meydana getirmiştir.

Batılılar, çağdaş buluş ve sanatlar yanında, eskiye de çok değer verirler. Aksel'in "Anadoluda Halk Resimleri" adlı eseri, Amerikada açılan "Güzel Sanatlar Sergisi'nde" önemli kitap olarak tanıtılmıştır. Yazarın yeni eseri olan "Türklerde Dini Resimler" de Hollanda'da çıkan "Anatolica" adlı dergide övgü ile tanıtılmıştır.

Bu eser ince kuşe kâğıda çok temiz olarak basılmıştır. İç sayfalarda: Teşekkür, İçindekiler, Bibliyografya'dan sonra Resimlerin listesi verilmiş ve geniş bir açıklama yapılarak konulara geçilmiştir.

Cami biçiminde küfi yazılar, ağılayan, çiçekli ve gemi biçiminde "Çifte Vavlar" kandil şeklinde "Ali ve Maaşallah" yazıları, Mevlevi sikkeleri ve Hacibekeş tacı biçiminde yazı istifleri, bayrak içinde âyetler, yelkenliler ve tekneleri, "Eshabı Kehf Gemileri", kuş, horoz ve leylek şeklinde "Besmele", çifte musanna "Ali" yazılarıyla aslan, armut, ibrik şekli verilmiş kompozisyonlar, yaprak üzerine yazılmış yazıların resimleri eserde yer almıştır.

Yazılı develer (Hazreti Alinin Devesi) gibi, yazıdan suret ve "İnsan-ı Kâmil" resimleri harflerle ve insanla temsil edilen "Evren", Mevlevilik ve Bektaşilikte Yazı - Resimler, köşklü, zülfikarlı, bayraklı ve tarikat piri yazılı şekiller, çiçekli, buketli tuğralar, "Ah Minelaşk", yazı ile ok ve yay, "Burak'ı Muhammedî" yazılı el ve ayak resimleri, Cennet ve Cehennem, satrancı üfefa, muska, "Mührü Süleyman", Kible lehvası gibi "Yazı - Resimler" ele alınmıştır. Bu konular tam bir vukufu mânalandırılarak, tenkit ve yorumları yapılmıştır.

Kitabın sonunda altı sayfalık İngilizce kısa bir özet bulunmaktadır.

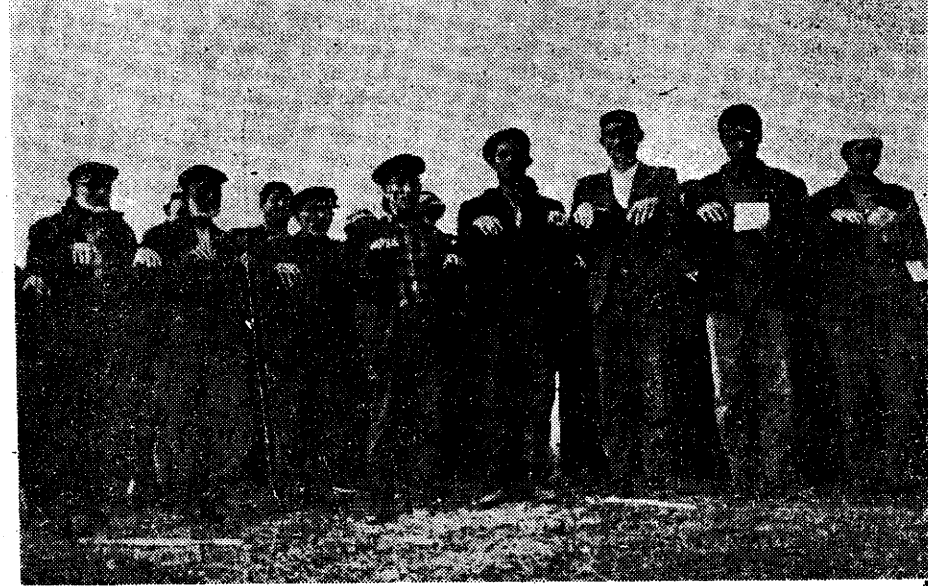
Günümüzde hemen hiç değer verilmeyen millî resim - yazı sanatımıza bu eser büyük bir ışık tutmaktadır. Sanatkarlarımızın bu eser üzerine dikkatle eğilmelerini temenni ederiz.

Millî kütüphanemize kazandırdığı bu eserden dolayı sayın hoca Malik Aksel'i candan tebrik ederiz.

Ankara Köylüleri İnanışları :

Delice -Hacıobası Köyünde Yağmur Duası

Yazan : Gülâli AYDINOĞLU

Ödemiş'in Tekke Köyünde de yağmur duası yapılmıştır. Resimde dua eden köylüler görülmektedir.

Geçen yıl Delice Hacıobası köyüne kıştan sonra 3 ay yağmur yağmadı. Köylülerin elleri koynunda, başları önünde, ağızlarını bıçak açmıyordu. Kara kara düşünüyorlardı. Duvar diplerinde, cami önünde ve küllük başlarında dolaşıyorlardı.

Ektikleri ilkbahar ürünleri bitmediği gibi, sonbaharda ekilen buğdaylar da sararmaya, kurumağa başlamıştı. Yerler kuraklıktan yarılıyordu.

Bir cuma günü, cuma namazından sonra köy imamı Muharrem Güleç :

— Komşular, 3 aydır yağmur yağmadı. Ektığımız tohumlar kurudu. Önümüzdeki persembeye yağmur duasına çıkalım. Al-lahtan ümit kesilmez. Rahmeti bol olan Allah belki yağmur yağdırır, diye köylüye öğüt verdi.

Köylüler, sevindiler. Hemen o günden itibaren hazırlığa başladılar. Köyden para toplandı, Kurbanlık 2 besili koyun alındı. Köylülerden bulgur ve ekmek toplandı. Komşu Çoğul, Alçalı ve Yaylayurt köylülerine de yağmur duasına çıkılacağı salık

verilerek, duaya gelmeleri istendi.

Böylece hazırlıklar tamamlandı. Herkeste bir sevinç ve ümit vardı. Perşembe günü çevre köylerden de araba ve traktörlerle geldiler. Erkenden köyün güneyindeki düzlüğe çıkıldı. Yerlere sergiler, kelimeler serildi. Bir tarafta da kurbanlar kesildi. Kazanlar kuruldu. Kavurma ve bulgur pilâvı pişmeğe başladı.

Sıra taş yazmaya geldi. Toplanan küçük küçük 70 bin taş okunmak suretiyle yazıldı. Dua ile (manen) yazılan bu taşlar yazarlar tarafından yalanarak iletildi. Ci-vardaki bir su içine atıldı. (Bazan bu dua yapılırken elbiseler de ters giyilir. Hayvanlar ve kadınlar çocuklarından ayrılır. Onların bağırması, ağlamaları temin edilir. Bu da bir dua, yalvarış, niyaz sayılır).

Hocalar, Hacılar ve ak sakallı dedeler önde, kibleye dönerek birlikte duaya başladılar. Herkesin eli, parmaklar açık vaziyette, aşağı doğru tutuktu. Yağmur duası okudukça tümümüz yağmur şeklinde ellerimizi silkeliyorduk. Öğle namazı vakti

Ermenek Başyayla Kasabasında Ölüm ve Cenaze Törenleri

Yazan : Mehbuse YILDIZ

Ermenek'te bir ailede, fertlerden biri öldüğü zaman, kasabadaki kadınlar o eve giderler. Ev halkı şu ağıtları söyliyerek e-ve toplananlarla beraber ağlar.

AGIT :

Daha şafak sökmedi mi
İlk horozlar ötmedi mi
Uygun senin yetmedi mi
Kalksana kadın anam (babam) kalksana

Ekin ekdim ekme oldu
Soğan diktim yaprak oldu
Kadın anam (babam) toprak oldu
Kalksana kadın anam kalksana

Utan kara toprak utan
Siyah zülfü tutam tutam
Kara yere vatan tutan
Kadın anam toprak oldu

Evimizin önu iğde
İğdenin dalları yerde
Varıp gider kara yere
Kadın anam toprak oldu

Kara yerler kalın olur
Eştik sıra derin olur
Ora giden elin olur
Kadın anam toprak oldu.

Ora giden (elin olur) oyalanır
Kara saçı güyelenir
Gelmez geri çok eylenir
Kadın anam toprak oldu.

Evimizin önu kamış
Uzar gider vermez yemiş
Kadın anam gelmem demiş
Kadın anam toprak oldu.

Noldu hay Allahım noldu
Bize olan kime oldu
Dost ağladı düşman güldü
Kadın anam toprak oldu.

Kasabamın cenaze yıkayıcısı cenazeyi yıkar, Beyaz patiskadan dikilmiş kefen a-ralarına gül kurusu koymak, suretiyle giydirilir.

Öğle namazından sonra cemaat hazırla-nan cenazeyi tabuta koyar. Üstüne yeşil seccade veya kilim örtülür. Dörder kişi omuzları üstünde camiye getirir. Orada cenaze namazı kılınır. Cemaat omuzları üstünde cenazeyi mezarlığa götürür.

Cenazenin gömüldüğü yer şöyle hazırla-nır :

Ölen kadınsa toprak göğüse kadar, er-kekse bele kadar kazılır.

Cenaze kazılan mezara konmaz. Mezarın sağ tarafında kalan yerin altı cenaze ko-nulacak kadar kazılır. Cenaze buraya başı kibleye gelmek suretiyle sağ tarafının üs-tüne yatırılır. Hazırlanan tahta önüne da-yanır.

Tüm cemaat birer küçük taş kulhü-vallah suresini okuyarak kazılan mezara a-tar. Ondan sonra her insan mezara birer kürek toprak atar. Mezar doldurulur. Üs-tüne tahtadan mezar ağacı dikilir. Arala-rına çiçek dikilir ve su dökülür.

Halk mezarlıktan dağılır. Yalnız hoca ka-lır. Hoca talkın (dinî telkinde bulunur) ve-rir, o da gider.

O günün akşamı ve ondan sonraki üç gece kasaba kadınları pişirdikleri yemek-ten birer tabağa koyarak ölü evine getirir-ler. Gelen yemekleri ev halkı ortaya ko-yar. Gelenler konan yemekten yerler. Du-a edilir. Ev halkına başsağlığı dilenir.

Kırkıncı gecesi ev halkı kazanlarda so-ğan yahnisî, hoşaf ve herse (keşkek) ye-meklerini pişirir. Hocaları ve kasabanın erkeklerini çağırırlar. Hocalar mevlüt o-kur yemekler yerir.

Ellilikinci gecesi ise Kur'an okunur. Bu gece yemek verilmez.

Bir Geziden İzlenimler :

Gecikilirse Folklor Kaynakları Aradığımızı Veremeyecek

Yazan : Veysel ARSEVEN

Ülkeleri sınır olan Sezar'ın komutanların-dan ikisi arasında ufak bir bölgeden ötürü anlaşmazlık çıkar. Her ikisi de bölge üze-rinde egemenlik isteğinde buldukların-dan, işi savaşa kadar götürmek azminde-dirler. Fakat, daha barışçı olanı bir teklif öne sürer :

"Boş yere kan dökmeyelim. Gidelim du-rumu Sezar'a anlatalım. O, hangimizi hak-lı bulursa, öteki karşı çıkmasın" der.

Sezar, her iki komutanını da dinledikten sonra :

"Görünüşe göre her ikiniz de haklısınız. Ne var ki, benim her hangi yanlış bir kara-ra varmamam için, siz bana gene de bir düşünme payı bırakınız. Bir ay sonra ge-lin, kararımı bildiririm" der.

Bir ay sonra tekrar Sezar'ın karşısına çıktıklarında, o hiç düşünmeden, parmağı-nı komutanlarından birine uzatır ve :

"O bölge senin egemenliğin altında ka-lacaktır" der. Fakat, öteki komutanı, ken-dini tutamıyarak :

"Anlaşma gereğince, benim her hangi bir itirazım yok. Fakat böyle bir karara nasıl vardığımızı da merak ediyorum" de-yince, Sezar ona şöyle karşılık verir :

"Ben, kılık değiştirerek, bir ay süre ile, gerek ülkelerinizde, gerekse sözünü ettiğin-iz bölgede dolaştım ve gördüm ki, ora hal-kının söylediği türküler, oynadığı oyunlar, âdet ve gelenekler, haklı bulduğum komu-tanımın ülkesinde söylenen türkülerin, oy-nanan oyunların aynı idi. Âdet ve anane-ler, aynı soydan gelen toplumların orta-değerleridir."

Bu fıkra, ister olmuş bir olayı, isterse bir yakıştırmayı yansıtsın, son derece ger-çekçi bir görüşü ortaya sermektedir. Bu gerçekçi görüşün ışığı altında, son yıllar-da, yurdumuzu bir ayrık otu gibi sar-makta olan her türlü yıkıcı piyasa mü-ziginin kötü etkilerinden ve üzücü sonuç-larından söz açmakta fayda vardır. Bir yandan da ilgilileri birazcık olsun uyara-bilirimsem, görevimi yapmanın rahatlığı i-çinde bulunacağım.

Folklor ürünlerinin, bir ulusun yaşantısı ve ulusal birliğin kurulması üzerinde ne denli etkili olduğu konusunda aydınlığa kavuşmak için bilhassa ondokuzuncu yüz-yılda başlayan ve günümüzde de süre ge-len milliyetçilik hareketlerine ve bunların sonuçlarına, kısaca da olsa, eğilmek gere-kir. Hatta uzağa gitmeden, örnekleri kendi yakın tarihimizden alarak, diyeceklerimizi pekiştirebiliriz.

Bir zamanlar, Osmanlı yöneticileri ve aydınları (!), Türk toplumu, Osmanlılık ve İslamlık karışımı içinde eritmiye, Türk kültürünü, Arap ve Acem kültürü yanın-da hor görüp küçük düşürmiye, Türk dili yerine, Arap ve Acem dili, kültür dili ola-rak benimsetilmiye çalışırken; Osmanlı yönetimi altında yaşayan Hristiyan ve Müs-lüman azınlıkları, kendi türkülerini söy-lüyor, kendi oyunlarını oynuyor, kendi masal ve destanlarını dinliyor, kendi dil-lerini konuşuyor ve böylece Ulusal varlık ve bütünlüklerini koruma çaba ve bilinci i-çinde bulunuyorlardı. Bugün bile, Birinci Dünya Savaşı sırasında, Müslüman azınlık-ların, din birliğine rağmen, neden Türkle-ri arkadan vurup, İngilizlere yardım et-tikleri sorusu sık sık söz konusu edilmek-tedir bazı yazarlarca nedense? Din birli-ğinin, ulusal bilinci yaratmada, bir faktör olamayacağı gerçeğini anlatmak gerek şeriat ve hilâfet isteğinde bulunan kimse-lere, Macarlar, Romanlar, Sırlar, Bulgar-lar, Yunanlılar ve tüm İslâm azınlıklar, kendi türkülerini söyleye söyleye, kendi des-tanlarını dinliye dinliye ve kendi dillerini konuşa konuşa, Osmanlılardan ayrı ırklar, ayrı uluslar olduklarını, yüzyıllar sonra da olsa anladıklarında, Avrupanın ve As-yanın politik ve sosyal yapısı ile coğraf-ya sınırları değişti. Örneğin, Osmanlı ve Avusturya - Macaristan İmparatorlukları yıkıldı ve bu yıkıntıların içinden, âdet ve ananelerini koruyabilmiş uluslar yeniden ortaya çıktı. Birakalım öteki değerleri-mizi, sadece Türk dili ve Türk halk mü-ziginin korunmasında, halk ve saz şairle-ri ile tarikat ozanlarının gösterdikleri ti-

yaklaştı. Namazı birlikte kıldık. Sofralar kuruldu. Yemekler yenildi. Kalan yemekler yetim, fakir, yoksul, ve hastalara dağıtıldı.

Yağmur duası bittiğinde, köye gelindi. O ara gökte siyah siyah yağmur bulutları kümeleri belirmeğe başladı. Ertesi gün sağnak halinde yağmur yağdı. Kuruyan bitkilere, tarlalara yeniden hayat geldi. Kızlar yeşillenmeğe, buğday başakları u-amağa, sebzeler büyümeğe başladı. Her-tes :

— Allahtan ümit kesilmez. Hikmeti ve ahmeti çoktur. Duamızı kabul etti, di-e seviniyordu.

Sait Faik'te Halk Edebiyatı İzleri

Yazan : Muzaffer UYGUNER

tizlik, her türlü övgünün üstündedir. Bu-
na karşılık divan şairleri Türk diline iha-
netin suçluluğu içindedirler âdeta.

İşte folklor, böylesine güçlü, böylesine et-
kili bir ulusal değerdir. Folklor ürünleri-
nin üzerine ne kadar titresek gene de az-
dır.

Bu uzunca girişten sonra T.R.T. Genel
Müdürlüğü Merkez Program dairesince
düzenlenen ve 1 - 5 Eylül 1967 günleri
arasında, ikiser kişilik yedi ekibin yedi
ilde yaptığı, T.R.T. birinci folklor derleme
gezisinden edindiğimiz izlenimler ve veri-
lan sonuçlar üzerinde durmak istiyorum.
Yedi ilde yapılan derlemeler sonunda, e-
kiplerin verdikleri raporlarda, sanki söz
birliği edilmişcesine, belirttikleri husus,
Türk folklor müziğinin ve bu müzikle, ça-
lıcı veya söyleyici olarak uğraşan kimse-
lerin gün geçtikçe, bir takım yan etkenler
nedeniyle ortadan kaybolduğu, çalmıp
söylenmediği için de unutulduğu, halen
var olanlar da, en kısa zamanda toplanma-
dığı takdirde, bir süre sonra, ancak çok
tenha ve ıssız yurt köşelerinde yaşayabi-
leceği gerçeğini yerinde ve uyarıcı söz-
lerle ve ısrarla belirtmişlerdir. Gerek der-
leyicilerin saptadıkları, gerekse halkın
anlattıkları yan etkenler şöylece özetle-
nebilir :

- 1 — Türkiye radyolarının, Türk müziği
adı altında yaptıkları yayınların hatalı
tutumu,
- 2 — Kötü piyasa müziğinin, kontrolsüz-
lükten ötürü, halkın müzik zevki üzerin-
de bıraktığı yıpratıcı ve yıkıcı etkiler,
- 3 — Dolmuş, taksi, şehirler arası oto-
büsler, kahve, gazi ve lokantalarda de-
vamlı çalınan zevksiz ezgilerin kötü so-
nuçları,
- 4 — Köylerin toplumsal, tarımsal ve e-
konomik düzeninde meydana gelmekte o-
lan değişim,
- 5 — Transistörlü el radyolarının yurdun
en tenha köşelerine kadar girmiş olması,
- 6 — Artmakta olan yanlış dinsel et-
kenlerin, bir baskı unsuru haline gelmesi,
müzikle uğraşmanın din adamlarınca gü-
nah sayılması.

Genellikle halk, radyolarda çalmıp söy-
lenen halk ezgilerinin, bilhassa söylenen
ve bölgesel özellikleri bakımından kendi

duygularını yansıtmadığı ve ezginin otar-
tik estetiğinin bozulduğu kamsında, Tran-
sistörlü el radyolarının dağdaki çoban
heybesinden, çift süren ırgatın öküzünü
boyunduruğuna kadar ulaştırılmış olma-
sı, traktörün ve biçer döğerin köye girme-
si, köyün yaşantı ve düşüncesi ile halkın
müzik zevki üzerinde önemli değişmeler
meydana getirmiştir. Ve bu değişim, ça-
ğın olanaklarına göre olağandır da. Ne-
var ki, bu değişimle birlikte, folklor ü-
rünlerinden bir çoğu da unutulup kaybol-
maktadır. Ekibimizin dolaşabildiği Berga-
ma, Ödemiş, Beydağ gibi yerlerde halk mü-
ziğini çalıp söyleyenleri bulmak için mu-
mela dolaşmak zorunda kaldık. Köyler ise
daha da kısır bu yönden. Zira yaşlılar or-
tadan çekilmiş, gençler ise kendilerini gü-
nün Ye Ye müziğine kaptırdıklarından on-
ların yerini dolduramamış. Örneğin Ber-
gama'da zurnayı ancak Osman Bayatlı
Etnografya müzesinde görebildik. En kor-
kuç ve yıkıcı etkilerin, yerli ve yabancı
piyasa müziğinden ileri geldiği gerçeğini
önemle belirtmek gerek. Birkaç gün
kaldığımız İzmir'in gazino, kahve ve lo-
kantalarından sokaklara taşan bu cinsten
kötü nağmeler, burasının, her yönü ile
Türkiyenin üçüncü bir büyük kent'i değil-
de, sanki bir Arap kenti olduğu kanısını
uyandırıyor insanda. Bir başka örnek te
şu, köy yolunda rasladığımız bir çobanla
yaptığımız bir sohbetten sonra, kendisin-
den bize bir türkü söylemesi dileğinde bu-
lunduğumuzda, bir Zeki Müren şarkısı söy-
ledi. Bunu nereden öğrendiğini sorduğu-
muzda ise, heybesindeki transistörlü rad-
yosunu gösterdi. Öte yanda, güzel ve insa-
na kivanç veren olaylara da rasladık. Ber-
gama'nın iki halk müziği aşığı İsmail
Özalp ile Hüseyin Ayalp, yaşları ilerle-
miş olmakla birlikte, gençlere, halk mü-
ziğini sazları ve sesleriyle sevdirmek ça-
bası içindeydiler. Şu da bir gerçek ki, bü-
yük kentlerden, içerele ve köylere gidil-
dikçe, halk müziğinin daha titizlikle ko-
runduğuna da tanık olduk. Bu durum kar-
sısında, arta kalan folklor müziği ürünle-
ri, birkaç yıl içinde kıyı bucak dolaşarak
derlenip toplanmazsa, toplandıktan sonra
da değerlendirilmezse, çok geçmeden Ana-
dolu halk müziğini, yabancı derleyecile-
rin yayınlarından izlemek zorunda kala-
cağız. Acı ama gerçek bu...

Sait Faik, Adapazarı'nda doğmuş ve bü-
yümüş, öğrenimini İstanbul ve Bursa'da
tamamıştır. Anadolu'ya yaşamaması, özel-
likle gençlik yıllarının bir bölümünü de
durd dışında geçirmesi yüzünden, onun
halk edebiyatımızla ilgisi fazla olama-
mıştır. Bununla birlikte, onun öykülerin-
de halk edebiyatının bazı izleri görülür. Bu
izlerin çoğu, aşağıda da görüleceği gibi
şairlerle ilgilidir. Bir iki efsaneyi bu ara-
ştırmaya anmalıyız. Bu duruma göre, onun öykü-
lerinde halk edebiyatı izlerini belirtme-
ye çalışırken iki ana kümeye ayıracağız.
Birincisi şiirler, ikincisi efsaneler olacak-
tır bu kümelerin.

I. Halk şiirinin izleri

Sait Faik'in ilk kitaplarından biri olan
Şarınç'daki öykülerden "Gaz Sobası", köy
yaşantılarından alınmıştır. Köy ekşeni ge-
vresinde geliştirilen öyküde, duvarda asılı
kalan "bozuk" adlı çalgıdan söz edilir. "Köy
de, bozuk çalma meraklıları kalmadığı için,
tozlu ve ıssız bir köşede asılı bozuk, kendi
kendine sallıyor ve bazı köylüler 'yine
şair arıyor bozuk!' diyor" (s. 85). Sait
Faik, böylece, köylünün artık tozlanan
çalgisına değinmiş oluyor. Daha sonraki
kitaplarına giren "Türk Ülkesi" adlı öykü-
sünde (Son Kuşlar, s. 78 vd) ise böyle du-
varda asılı bulunduğu yerde tozlanan
bir çalgı yerine telleri bir aşkın vuruşla-
rile inleyen bir sazdan söz eder. Bağlama
sesi ile durur, çömeli dinler sonra. "Aşık
hep yayla ve ıssız dağın insanının kelime-
lerini söylüyordu. Yar, diyor. Kaza ka-
lder diyor. Merhaba diyor. Ölü diyor-
du. Vardım, diyor. Zeval, diyor. Da-
ğa sordum, diyor. Dağ ses verdi, diyor-
du. İssiz diyor. Gurbet, diyor. Tev-
du, Zebur, Kur'an, İncil diyor". Sait Fa-
rik, öte yanda rumbalar, tangolar, raspa-
lar çalmırken yapım halindeki binanın o
derme çatma odasına girer. "Yeni dünya-
ların, yeni zevklerin, yeni hususi olmayan
eğlencelerin düşmansızlıklardan doğacağını
incebilen penceresiz kulübenin içinde ince-
cik bir telden yeni dünyalar, yeni zevkler,
yeni duygular pazarını top kumaşlar gibi
açmışlardı". "Aman yarabbi, ne güzeldi bu
Türk sesi! Aman yarabbi, neler söylemi-

yordu! Dağ, yayla, kır, orman, aç, hasta,
bakımsız, bilgisiz, cahil bir kalabalık şek-
linde gösterilmek istendiği zaman öyle
olan insanların bulunduğu memleketti. A-
ma orada sesler vardı ki hakikat denilen
şeyin belki de aşı o seslerdi". Öyle görü-
nüyor ki, Sait Faik, bu satırlarile halk
şiirinin özünü ortaya koyuyor, özünü ve-
riyordu. Bu iki öyküdeki bu alıntılar bel-
ki de halk müziği ile ilgili ayrı bir bölüm-
de göstermek gerekirdi. Fakat, sesle sö-
zün ayrı olmadığı halk şiiri için böyle bir
ayırım yapmağı gerekli bulmadık.

Sait Faik'in öykülerinde yer alan parça-
ların çoğunun türküler olması da bu a-
yırımı yapmamızın gereği bulunmadığını
gösterir sanırım. Sözelgesi, Havada Bulut'
da, "Yorgiya'nın Mahallesi" adlı öyküde
(bölümde de denilebilir belki), Ziba'nın
bülbülü şu türküyü söyler :

Kara kara kazanlar
Kara yazı yazarlar
Cennet yüzü görmesin
Aramızı bozanlar

Bu türkü, çok söylenmiş ve bir zamanlar
herkesin dilinde gezmiş bir türküdür. Bu-
nun, sanat yanı yoktur pek. Aynı öyküde,
dört yol ağzında kadınlarla birlikte oturu-
lan, güzel kahve işirilen, "Menekşelerden
biçilmiştir şalvarı" türküsü çok söylenen
bir kahve düşünür. Burada sözü edilen tür-
kü de birincisi gibi moda türkülerden bi-
riydi bir zamanlar. Havuz Başındaki "Ser-
seri Çocukla Köpek" adlı öyküde çocuğa
söylettiği:

Karakolda ayna var ayna var
Kız kolunda damga damga var
Gözlerinden bellidir Karabaş
Sende de bana sevdar

türküsü de böyle moda olmuş türkülerden-
dir. Burada biraz değiştirilerek alınmış
oluyor. Sait Faik, burada, Karabaş adlı
köpek için bazı sözleri değiştirmiştir. Ay-
ni kitapta yer alan "İnsanlar, Türküler,
Masallar" adlı öyküde, türkü söyleyen iş-
çilerden söz eder Sait Faik. Türkü söyle-
meseler masal anlatırlar, masal anlatma-
salar güreş ederler. "Saatlerce, günlerce
türkü söyleyerek çalışırlar" Bazıları tür-
küler düzer. Sait Faik, söylenen ya da dü-
zülen türkülerden birini de veriyor bu a-

rada :

İraktan geliyor sesin iraktan
Benimki kısıldı yâr elinden, firaktan
Gurbet elde kalmadı çekmediğim bu
çarktan

Kesmez oldu bıçağım
Dilim dilim karpuzu

Bunun kendisinin düzdüğü bir parça olduğunu sanıyoruz. Bunda, türkülerin o derin anlamı sezilmediği gibi yukarıda verilen parçalardaki kendiliğindenlik de yok. Her akşam hendeğin kenarına yakılan ateşin başında sabahlara kadar söylenen türkülerden biri olamaz bu.

Bu kitaptaki "Şehrâyin" adlı öyküde çocukluğuna döner Sait Faik. Yağmur yağsın ister, "camlardan düşüncelerimizin resmini, haritasını çizerek aksın, şakır şakır dökülsün" ister, ayakbakılarını eline alıp paçalarına sıvayarak:

Yağmur yağıyor
Seller akıyor
Arap kızı
Camdan bakıyor

diye bağırarak ister.

Alemdağda Var Bir Yılan'ın ilk öykülerinden olan "Öyle Bir Hikâye"de Panco,

Çıgarmanın dumanı
Yoktur yârin imanı,
Altından köşk yaptırırım
Gümüşten merdivanı

türküsünü söyleyerek uzaklaşır onun yanından bir gece yarısı. Aynı kitaptaki "Yılan Uykusu"nda ise:

Kara biberim, kara biberim
Nasıl edelim, nasıl edelim,
Candarmalar geliyor
Cızlam edelim

türküsünü buluruz. Birincisinin aksine, bu türkü büyük kentlerin kenar mahallelerinde oturan çingenelerin düzdüğü bir türkü havasındadır. Kayıp Aranyor'da ise Cemal bir Karacaoğlan türküsü söyler. Fakat, Sait Faik, vermez o türküyü, yalnızca bir cümlede böylece anıp geçer. Kumpanya'daki "Kriz" adlı öyküde ise Necmi, bir Anadolu türküsünü söyleyerek Balıkkapısına sapar:

Akşam kapladı her yeri,
Keder sardı dereleri

Tüneldeki Çocuk'daki "Ketenhelvacı" öyküsünde ise İstanbul sokaklarında dolaşan ketenhelvacıların söylediği ve çocukların hoşuna gittiği parçalara yer vermiştir :

Fakirin halinden anlar fakir.
Benden ketenhelvası alan hanım, çakır.
Kapıdan bir tane daha çıkarsa
Kara gözlüm
Kutum kalacak tamtakır.

Daha sonra da bir başkasını verir :

Kimseler bilmedi.
Gözüm yaşım silmedi.
Ben kazandım o yedi.
Oğlum sekiz, torunum yedi.
Vay ne güzel ketenhelvam

Sait Faik'in öykülerindeki halk şiiri ile ilgili örnekler bu kadardır. Görülüyor ki, bunlar, halk edebiyatımızın üzerinde durulan türkülerini de değildir. Bunlar, herkesin diline düşmüş, bozulmuş, yayvanlaşmış anonim parçalardır. Bir ruhsal durumu gösterirler. Sait Faik de, yaygın olan bu türlerden yararlanarak bir ruh durumunu göstermiş, başka bir deyimle bir ruh durumunu anlatırken bu türkülerden yararlanmış. Bunlar, öykülerin yazıldığı günlerde moda olmuş parçalardır. Heride inceleme yapacaklar, o günlerde bu türkülerin moda olduğunu kolayca söyleyebileceklerdir.

Bunlar arasında yağmur yağarken çocukların söylediği tekerlemesi türküleri ayrı tutmalıyız. Çünkü, bu türkü her zaman çocuklar tarafından söylenmiş, söylenegelmiştir. Bunun gibi, ketenhelvacıların söyledikleri de değişmez. Kişiye göre bir iki ekleme ya da çıkarma yapılır ise de iskelet gene aynı kalır.

II. Efsaneler

Sait Faik'in kişileri, arasında da masallar söyler, efsaneler anlatırlar. Ancak, Sait Faik, onların masal söylediğine dokunarak geçer, anlattıkları masalların adını bile vermez. Bir öykücü için bunun gereği de yoktur elbette.

Bir Takım İnsanlar'da bir Rus gemisinden söz eder. Adeta masallaşmış bir gemidir o. Dalgıç anlatır onun öyküsünü. "Rus gemisi Çariceye aitmiş. Kaşıklar altındanmış, her taraf tavanlar, kaplamalar altın ve gümüş yaldızlı imiş, derlerdi. Hiç hazine görmedik biz ama, masallardan biliriz ki Keloğlan bir de kúpün kapağını kaldırırsa, gözleri kamaşır". Bu kitapta, bir de Portekizli gemici masalı vardır. Belki belirsizdir o. Korsan olarak anılır ço-

cukların anlatımında. Bu iki efsane adalarla ilgilidir. Kitapta, bir de Sakarya ile ilgili efsane vardır. "Halk arasında, bu köprünün altından Sakaryanın geçmesi hakkında şu rivayet çalkalanır durur: Köprünün bânisi, köprü yapıldıktan sonra her geçen yolcudan bir bac almış. Bir gün bir ihtiyar da gelmiş, parası olmadığından bahisle geçmek istemiş. Köprü muhafızları para vermeyen, yahut vermek istemeyen bu ihtiyarı geçirmemişler. O zaman ihtiyar bastonu ile suya bir işaret etmiş, demiş ki :

— Ey su! yolunu değiştir.

Su yolunu değiştirmiş.

Şimdi bu köprünün bir gözünden küçük bir dere geçmektedir. Bu köprü sekiz kemer üzerinde 429 metre uzunluğundadır. Büyük kemerlerin açıklığı 23, ayakların uzunluğu 6,5 metredir. Büyük kalkerlerden yapılmıştır" (s.69).

Alemdağda Var Bir Yılan'daki öykülerden 'Dülger Balığının Ölümü'nde, Dülger balığı ile ilgili bir efsane anlatılır: "Rum balıkçıların Hrisopsaros (Hristos balığı) dedikleri bu balık, vaktiyle korkunç bir deniz canavarı imiş. İsa doğmadan evvel Akdenize dehşet salmış. Bir Finikeli denize düşmeyegörsün! Devirdiği Kartacalı sektirmesinin, Beniisrail balıkçı kayığının sayısı sayılamamış. Keser, biçer, doğrar, mahmuzlar, takar, yırtar, koparır, atar, çeker parçalamış. Akdenizin en gözü pek; insandan hayvandan, fırtınadan, yıldırımdan, yağmurdan, belâdan, işkenceden yılmaz korsanı, dülger balığının adından bembeyaz kesilirmiş. İsa, günlerden bir gün deniz kenarında gezinirken sandallarını büyük bir korkuyla bırakıp kaçan balıkçılar görmüş. Ne oluyorsunuz? diye sorunca balıkçılara: Aman demişler balıkçılar, eleman! eleman, bu canavardan! Sandallarımızı kıldı, arkadaşlarımızı parçaladı. Hepsinden kötüsü, balık tutamaz olduk, açlıktan kırılırız. İsa, yalnız ayak, başı kabak; dülger balıklarının yüzlercesinin kaynaştığı denize doğru yürümüş. En kocamanını, uzun parmaklı elleriyle tutup sudan çıkarmış. İki elinin baş parmağı arasında sımsıkı tutmuş, eğilmiş, kulağına birşeyler söylemiş.. O gün bu gündür dülger balığı, denizlerin görünüşü pek dehşetli, fakat huyu pek uysal, pek zavallı bir yaratığıdır" (s. 78 - 79).

Biri islâm, biri hıristiyan inanışına dayanan efsaneler gayet güzel yerleştirilmiştir öykülerin içine.

Alemdağda Var Bir Yılan'daki "Yılan Uykusu"nda kuşlarla ilgili bir inanış, bir söylenti yer almıştır. Kuşların haberciliği ile ilgili olan ve çocukları kandırmak için başvurulan bir yoldur bu. "Kuşlar anlatır mı? dedim. Tabii anlatır dedi, çocukken annem sen bugün mektepte hocaya dilini çıkarmışsın! Ayıp değil mi sana? derdi. Yalan vallahi anne, derdim, sana kim söyledi. Bana bir kuş söyledi, derdi. Bu kuş işte o kuş, dedi. Her şeyi anlattı mı? dedim. Anlattı, dedi" (s. 109 - 110)

Sait Faik'in öykülerinde yer alan efsaneler bunlardır. İkisi de özgün. Üçüncüsü efsane sayılır mı bilmem? Bir de bilmece var Sait Faik'in öykülerinde Bir Takım İnsanlar, s. 132: "Bir köprüden üç kişi geçmiş; biri yürümüş, görmüş geçmiş; öteki yürümeden görmüş geçmiş; üçüncüsü ne yürümüş, ne görmüş, ama geçmiş.."

Görülüyor ki, Sait Faik, halk ürünlerine tüm olarak sırt çevirmiş değildir. Fakat onlardan geniş çapta da yararlanmıştır. Halk şiiri ile ilgili parçaları önemli değildir sanat yönünden, ama moda oluşları bakımından durulabilir üzerlerinde. Efsaneler ise özgündür, ilginçtir.

Avşar Beyleri Cenk Türküsü

Yazan : Salih ORHAN

Milli Folklor Enstitüsü Derleyicisi

— I —

Adını sevdiğim Avşar Beyleri
Size bir vezirlik yakışıp durur
Topla dizgini de tanıt kendini
Karşıda Germiyan bakışıp durur.

Avşar Beyi derler bize ezelden
Bülbül yuva yapmış gülden gazelden
Bizim bahçemize yâdel girelden
Dosta yollanacak güller kalmamış
Sarı topraklar gitmesin elden
Çarpışalım der Avşar Beyleri

— II —

Hani benim ekmeğimi yiyenler
Samur kürkümle kır atıma binenler
Germiyanlar fermannına uyup ta
Dövüşelim Avşar Beyi diyenler

Kahramanlar diyarında şaşılara
Şafak söküüp gün doğmadan kaçtılar
Çekilen bayrağı oyuncak mı sandın
Avşar Beylerini kancık mı sandın
Kaçmayın dövüşelim der Avşar Beyleri

Türkünün melodi olarak hürriyet ve çağ koku bir havası vardır. Bu bölgede söylenen uzun havaların kaynağını bu türkü meydana getirir. Öteki uzun havalarda bu melodi esasına göre şekillenmişlerdir. Türkülerin şiirlerinde zamanla kelime ve hece değişimleri olmuş kafiye ve vezinler yer yer bozulmuştur.

Bağlama düzeni (Avşar düzeni, Veysel düzeni) ile çalınan Avşar Beyleri türküsünün çok sesli oluşu bakımından büyük bir değeri vardır.

Bağlamada, çok sesliliğin çok önceki varlığını bu türküde görüyoruz, türkünün çalış tavrı ve tarzında ayrı bir özellik vardır. Uzun havalarda umumiyetle tek tel ve tek ses üzerinde yol gösterilir. Bağlama türküye eşlik etmez. Oysa bu bölgede uzun havalarda bağlama eşliğinde çalınır, söylenir. Avşar Beyleri de çalınıp söylenirken bağlama Konya mızrabına benzer bir tarayışla uzun havaya eşlik eder.

Melodi ve söz bakımından Maraş dolaylarının Avşar Bozlağı ile bazı benzerlikleri görülmektedir. Buna göre Avşar türkülerinin ayrı bir özelliği olduğu anlaşılmaktadır.

Denizli ili ile Burdur illeri arasında kalan Acıpayam, Yeşilova (Satırlar), Tefenni, Gölhisar çevresinde (Hamit Oğulları Yöresi) türkü deyince, Avşar Beyleri akla gelir. Yaşlı, genç, herkes bu türküyü büyük bir zevk ve huşu ile dinler. Bağlama çalan bir kimse "Avşar Beyleri" ni çalabiliyorsa, bağlama çalıyor sayılır. Bir bağlama sanatkarından dinlemek istedikleri en kıymetli eser, gene Avşar Beyleri türküsüdür.

Bu türküyü çalıp söylerken yaşlı dinleyicilerin, maziye dalıp gittiklerini, hatta gözlerinde biriken yaşları derin bir "oh" çekişle kuruladıklarını, "yaşa evlât, Allah senden razı olsun", dediklerini çok işittim.

Bölge halkını bu derece etkileyen türkünün sözlü gelenekteki tarihini şöyle özetleyebiliriz :

Avşarlar, Horasan'dan Anadolu'ya gelip yerleşen, zamanla değişik yerlere dağılan bir Türk boyudur. Anadolu'nun çeşitli yerlerine yayılan Avşar kabilesi mensupları, gittikleri yerlerde özellikle "Avşar" adıyla köyler kurmuşlardır. Acıpayam İlçesinin Kum Avşarı ile Karahöyük Avşarı köyleri bunlardan ikisidir. Bu köyler, önceleri bir kabile halinde yaşarken, sonradan bölünüp iki köy halinde yerleşmişlerdir. Bu bölgede sakin ve rahat hayat süren Avşarlar Anadolu Beylikleri'nin kuruluşundan sonra, Kütahya'daki Germiyan Oğullarının saldırısına uğramışlardır. Bölge halkı da bunlarla savaşmak zorunda kalmışlardır. Avşar Beyi "Karaaç Baba" kumandasında çarpışan Avşarlar, bu bölgeyi düşman istilasından, canları ve kolları pahasına korumuşlar, rahat ve huzura kavuşmak için çetin savaşlar yapmışlardır.

Kahramanlığı, cesareti ve idareciliği ile ün yapmış, halkın sevgi ve takdimlerini kazanmış Avşar Beyi ve diğer beyleri için söylenmiş türkülerden biri de "Avşar Beyleri" türküsüdür. Türkü, halkın Avşar Beyleri için görüş ve düşüncesi, ile Avşar Beyinin duyduğu ve cesaretini belirtmektedir.

Türk Folklor Kurumu'nun 30 Mart Gösterisi

Yazan : Bora HİNÇER

Türk Folklor Kurumu 30 Mart 1968 Cumartesi günü saat 21 de Şan Sinemasında büyük bir halk oyunları gösterisi düzenledi. "Bu Toprağın Sesi" adlı program büyük bir ilgi ile karşılandı, Gösteri iki bölümden müteşekkildi. Birinci bölümde halk oyunları, ikinci bölümde ise halk türkülleri yer almıştı. İçişleri sunulan bu program şimdiki kadar memleketimizde yapılan halk oyunları ve türkülleri programlarının en başarılısı ve zengini oldu.

Programı Kurumun genel başkanı İhsan Hınçer açtı. Kurumun tarihçesini ve Türkiye'deki folklor çalışmalarını özetledi. Daha sonra Elâzığ, Karadeniz, Erzurum, Kars, Bitlis, Silifke ve Gaziantep dans toplulukları sırasıyla bölge oyunları oynadılar. Gruplar, otantik bünyesine dokunulmadan sahne düzenine göre sundukları dansları o kadar güzel oynadılar ki, salon dakikalarca alkıştan inledi.

Teknik yönetim Fikret Değerli, Süha Alper ve Fatih Eren tarafından hazırlanmıştı. Toplulukları ve sanatkarları Sezer Güven tanıttı.

Oyunların arasına serpiştirilen halk türkülerini ise, çok takdir toplayan taşla-

maları ve bozlakları ile Adnan Türközü, deyişleri ile Aşık Veysel, çeşitli bölge türkülleriyle Şahin Gültekin ve Muzaffer Akgün misilsiz bir başarı ile sundular. Akgün ile Gültekin, Şatıroğlu ve Türközünün hiç bir menfaat beklemeden katıldıkları bu sanat gecesi, "Yılın Gecesi" olmuştur, denilebilir.

Gerek Kurum görevlilerini ve gerekse geceye katılan sanatkarları tebrik ederiz.

BURDUR KILIM VE HEYBE SERGİSİ

Yapı ve Kredi Bankasının Kültür ve Sanat Hizmetleri Sergisinin 39 uncusunu teşkil eden "Burdur Kilim ve Heybe Desenleri Sergisi" 20 Martta Bankanın Galatasaray'daki galerisinde açılmış, 13 Nisana kadar ziyaretçilere açık tutulmuştur.

Desenleri hazırlayan Burdur Ortaokulu resim öğretmeni Adnan Erten'in eserleri ilgi uyandırmıştır. Kur'an çantası, seccade, divan, yastığı, sofrası, tuz torbası, heybe ve kilimlerle buna benzer dokuma eşyalarda kullanılan desenler, Türk el sanatlarının güzel ve nadide örneklerini teşkil etmektedir.

Sergiye önyak olanları ve öğretmen

— Baylar, sergi bu tarafta!..

(Papağan dergisinden)

Adnan Erten'i bu değerli çabasından dolayı tebrik ederiz.

II. ROBERT KOLEJ KÜLTÜR HAFTASI

Robert Kolej Yüksek Okulları Talebe Birliği'nin düzenlediği Kültür Haftası 20 Nisan 1968 cumartesi günü başlamış, 26 Nisan 1968 tarihinde sona ermiştir.

Başarılı geçen Hafta zarfında Halk Danslarına ve müziğine de yer verilmiş, bu arada programda Yugoslav Mirce Acev Folk

Dansları ve Romen Halk Musikisi Grupları da yer almıştır. Ayrıca Hafta'ya Türk Folklor Kurumu'nun Gaziantep, Atatürk Üniversitesi'nin Erzurum, Trabzon Üniversitesi'nin Karadeniz, Robert Kolej'in de Bursa Kılıç - Kalkan toplulukları katılmışlardır.

Diğer dallarda yapılan gösteriler de geniş seyirci ve dinleyici kitlesi tarafından takip edilmiştir.

İSTANBUL İLKOKULLAR ARASI FOLKLOR ŞENLİĞİ

İstanbul Millî Eğitim Müdürlüğü ile Türk Ticaret Bankası'nın işbirliği ile 25, 26 ve 29 Nisan 1968 tarihleri arasında Spor ve Sergi Sarayında bir "1968 Yılı İstanbul İlkokullar Arası Folklor Şenliği" tertiplenmiştir.

Şenliğe İstanbul'dan 27 ilkokul katılmış, 25 ve 26 Nisan günleri yapılan seçmeler sonunda 10 ilkokul halk oyunları topluluğu finale kalmıştır.

Tertip Komitesi Türk Ticaret Bankası Neşriyat İkinci Müdürü Turan Ülkümen, İlköğretim Müfettişi Sıtkı Şanoğlu, Aksaray Okulu Müdürü Kâmil Özkut, Kültür Yayın Ltd. Müdürü Rebi Baraz ve T. Ticaret Bankası Tiyatro Amiri Üstün Asutay'dan teşekkür etmiştir. Jüride ise Başkan olarak İhsan Hınçer, üye olarak da İstanbul Millî Eğitim Müdürü Ali Yarkın, T. Ticaret Bankası Genel Müdür Muavini Selâhaddin Demirci ile Bediâ Kılıç, Sadi Yaver Ataman, Oktay Güzelbey, Zeki Tunç ve Fikret Değeri görev almış, toplulukları ve programı Hamit Şairoğlu takdim etmiştir.

Son gün yapılan seçmelerde elde edilen puanlara göre Fatih İlkokulu birinciliği, Küçükköy 3. İlkokulu

ikinciliği, Muallim Cevdet Ergene tarafından birer kuşluk ödülüne, İstanbul İlkokulu üçüncülüğü, Pendik İlkokulu dördüncülüğü, ka ve teveccühe teşekkür edilmiştir.

İlhami Ahmet Örnekal İlkokulu da beşinciliği almış, Jüri Başkanı ve dergimibunları ise Mehmetçik, Ak-saray, Şair Nedim, Büyük Şenliğin kapanması dolayısıyla bir konuşma yapmış, Esma Sultan ve Mehmet Karamancı İlkokulları takip edilmiştir.

Banka tarafından derece okul sıralarında ele alınmalarına Türk Ticaret Bankası Genel Müdürü Nafiz müteşebbisleri övmüştür.

İkisi de mes'ut!

Çünkü,

Tasarruflarını

İkramiye kazanma şansı büyük olan

TÜRKİYE EMLAK & KREDİ BANKASI nda

topluyorlar.

(Basın : A. 20154 - 10580 - 53)

Saz Şairleri :

Atışma Birincisi Âşık Yaşar Reyhanî

— I —

Yazan : Muhan BÂLİ

Konya Âşıklar Bayramı ile Doğuda Âşıklar Bayramı'nda derece alan ozanlardan biri de Yaşar Reyhanî'dir. Reyhanî, iki bayramda da atışma dalında birinci olmuş, Mevlânâ ve Nef'i ödüllerini almıştır.

Biz bu yazımızda okuyuculara Reyhanî'yi daha yakından tanıtmaya çalışacak, onun hayatından, sanatından ve eserlerinden söz edeceğiz.

I HAYATI

Yaşar Reyhanî, Erzurum'un Hasankale kazasının Alvar köyünde, 1932 yılında dünyaya geldi. Orta halli bir ailenin çocuğudur. Ama, ancak ilk okulu bitirme imkânına kavuşabildi. Hayatının ilk yılları Alvar ve Tahir Hoca köylerinde geçti. Alvar köyünü, daha sonraları, bir şiirinde şöyle anlatır :

1. Alvar köyü Pasinler'in göbeği
İşte bugün açık meydanın Alvar
Çoktur hacı, hoca, ağası, beyi
Gayet uzun kamed insanın Alvar
2. Sayı belli olmaz mal davarında
Yayılr melehir ovalarında
Bir sığır gizlenir gavarlarında
Yonca gorgunadır dört yanın Alvar.
3. Cennete benzersin gelince bahar
Ovasında gül var dağlarında kar
Kurdu çayı gelir üstünden akar
Yedi renkli çayır çimenin Alvar.
4. Bir ay hernik eder, bir ay herk eder
Seksen gün üstüne çayıra gider
Biçini, harmanı, tam kırk gün sürer
Bire on gösterir harmanın Alvar
5. Daha eskilerin geygisi dadaş
Gençlerin her Cuma tutarlar güres
Güzellerin ince belli kara kaş
Hoş olur baharda seyranın Alvar.
6. Vatani milleti fikir ederler
Askerleri güle güle giderler
Her Cuma akşamı zikir ederler
Mehmet Lütfi'dir sultanın Alvar.
7. Sende doğdum küniyemi yazdırdın
Küçük idim elim tuttu gezdirdin
Ben sana, sen bana derdin söyledin
Âşık Reyhanî'dir kurbannın Alvar.

Reyhanî'nin tabiat ve sanata karşı ilgisi çok küçük yaşta başladı. Bir yandan hassas ve bağıri yanık bir insan olan babasının, etkili sesi ile söylediği türkülerle Ercişli Emrah'a; bir yandan güzel sesi ile:

"Bu dağlar meze dağlar
Çiçeği teze dağlar
Tutaydım yar eliaden
Gezeydim sizi dağlar"

parçasını söyleyen anası ile türkülerin dünyasına yöneldi. Okuma yazmayı öğrendikten sonra da halk hikâyelerini okumaya başladı. İlk tanıdığı kitaplar, Âşık Kerem, Asuman ile Zeycan'dır. Özellikle Kerem genç Yaşar üzerinde geniş bir etki bıraktı : "Kerem gibi yanmak istedim, hiç bir şeyim olmasın, bir sazım olsun; perperişan, dervişane dolaşayım" diye düşünür.

Herkes beş vakit namaz kılarken o "on beş vakit kılarak" Tanrı'dan âşıklık istedi. Daha sonraları saz şiiri ve halk hikâye geleneğinin çok kuvvetli bir şekilde yaşadığı yerlerde dolaşan Şevki Çavuşu dinliyerek dedesi Sümmanî'yi tanıdı. İleride göreceğimiz gibi Reyhanî'nin sanat dünyasının şekillenmesinde annesi, babası ve Kerem'den sonra bu büyük âşığın çok geniş tesiri olacaktır.

Bu dış etkilerle birlikte bir de "aşk" gelince küçük Yaşar'ın dünyası birden değişti, aydınlandı : On on iki yaşlarında iken Horasan'ın bir köyünde Hatun isminde bir kıza âşık oldu !

Reyhanî'nin hayatının buraya kadar olan ve bundan sonraki devreleri saz şairlerinin hayatı etrafında kurulan halk hikâyesinin genel şemasına uymaktadır. Hazırlık devresi bir "rüya" ile sona erer. Onun için ikinci devreye, yani âşıklık devresine geçmeden önce onun rüyasını görmemiz gerekmektedir.

II REYHANİ'NİN RÜYASI

Küçük Yaşar'ın ailesi Tahir Hoca köyünden Hanege köyündeki çermiğe giderler. Yaşar da onlarla gitmek ister, fakat evlerinin tek ineğine sahip çıkması, akşam o-

lunca getirmesi için onu köyde bırakırlar. Bu hadise Yaşar'a çok tesir eder, üzülmüş, ağlar. Fakat bir yandan da ineği alır Zalmal Türbesi civarında otlatmağa götürür. Bundan sonrasını kendisi şöyle anlatmaktadır :

"Güneş, akşam güneşi şöyle bulutların arasından dağın üzerine inmiş; sarı kayalara güneş vurmuş, kuşlar uçuyor, davarlar, koyunlar köylere dökülüyor; yani böyle akşamın bir karışık zamanı. Herkes yavaşına gidiyor, içime öyle bir his geldi ki zannediyorum ki ciğerlerim parçalanıyor."

Bu manzara içinde uyuyan Yaşar, rüyasında üçgen şeklinde bir oda gördü. Kuzey tarafında bir küçük penceresi vardı. Yerde hasırlar serili ve odada yedi kişi bulunmaktaydı. Birincisi Alvarlı Hoca Mehmet Efendi (1) başta oturuyor. Reyhani diyor ki: "Ben göya namazdaymışım gibi, kalkmak istedim, sağ eliyle beni şu kolumdan bastırdı aşağıya Mehmet Efendi, "sükütcasına otur" dedi. Oturdum. O zaman bunlar bir şey söylediler ve kahkaha ile güldüler. Hoca: "canım çocuğu utan-dırmayın" dedi. Bana içki doldurdular, "ha-

Aşık Reyhani bir atışmada sazı ile.

ramdır" dedim. "Bu senin bildiğin içkilerden değil" dediler. Solda duran Göreşken Baba - Zalmal Türbesinde yatan şahıs - "madem ki gönlü yok vermeyin" dedi ve bir mavi boncuk şeklinde bir şeyi benim sağ cebime bıraktı. Birden bire orası değişti, fırtına şeklinde birşey esti. Hatun ismindeki kızı da bir duvarın üstünden bana bakarken gördüm. O anda ihtiyarını falan kaybettim, gözlerim bunda kaldı, böylece uyumuşum".

Geceyi orada geçiren Yaşar'ı ertesi gün gelip buldular. Eve götürdüler, yirmi iğne yaptırdıktan sonra ancak uyandırabildiler. Daha sonra hocaya götürüp okuttular, ne olduğunu söyletmek için döğdüler. Fakat bunların hiç birisi ona kâr etmedi. Yaşar bundan sonra o türbeye daha sık gitmeye başladı. Gider gitmez namaza dururdu. Türbeye bir başka gidişini şöyle anlatıyor: "Aynı güneş oradan batıyor. Aynı kayalara vurmuş sarılık, Bir de pınar vardı orada. Eğildim su içtim, başımı kaldırdığımda bir çift ayak gördüm, mezarın karşısında, bir çift yalnız ayak, dizden aşağı... gözlerim baka kaldı, ayaklar gitti... Gene uyumuş kalmışım orada. Uykuda mı görüyorum ayık mı görüyorum bilmiyorum, aradan geçti altı ay, belden yukarısını gördüm, bu defa bir kadın olduğunu hissettim, bir sene sonra Hatun olduğunu anladım. Peşine düşdüm, bu da böyle gidip bana bakıyor. Bu gitti, ben peşine gittim; bu duyuldu, köye yayıldı. Aradan geçti iki üç sene, sevdayı açıkladım, "Hatun'u seviyorum" dedim. Bir bahar faslında onunla kaçtık."

O zamanlar söylediği ilk şiirinde hatırlıyabildiği kadarı ile bu olayı şöyle anlatır.

1. İşhar-ı şikarım türbe-i Zalmal,
Bu sır u esrarı bana gösterdi
Canda olan varım Cebbar u Celal
Bir muhannet yarı bana gösterdi.
2. Gönlümün sultanı ah mu-i pervaz
Bekletme mektubun gayet sık sık yaz
Aramızda hiç olmasın ihtiraz
Çünkü bu ikrarı bana gösterdi.

Sıra saz almaya gelmişti, İslamsor köyünden bir saz aldı: "kavaktan oyulmuş,

kısacık kafasının ucu da koç boynuzu gibi oyulmuş, bir iki tane teli var, paslı teller onlara çalıp vurup dönüyorum, âşık olmuş dediler."

Kızı kaçırdıktan altı ay sonra hiç beklenmedik birşey oldu : Bu sevgi birden bire nefrete döndü. Bugün bu noktayı kendisi de açıklayamamaktadır. Hatun'u döğmeye, koğmaya başladı : "gördüğü zaman zannedirdi ki kız ciğerlerini çekecek" halbuki hatun, Yaşar'ı çok seviyor "beni gün-de beş defa döğsün evden kovmasın" di-yordu. Ama bu sevgi onun Yaşar'dan ayrılmasını önleyemedi. Bir zaman sonra evden kovuldu. Annesi babası alıp götürdüler, sonra da Alagöz köyünden amcasının oğluna verdiler. Bu hadise ile Yaşar'ın hayatının bir başka devresine geçiyoruz : Hatun daha evden çıkar çıkmaz onu aramaya başladı, gittikten sonra da divaneye dönerek en içli şiirlerini söylemeye koyuldu. Bir de başkasına verdiklerini öğrenince asil âşık Yaşar oldu :

1. 'Ayrı düştüm dürdanemden ağlarım
Götürdüler hal bilmeze verdiler
Sanki yol bilmezdim ben bu dünyada
Aldı benden yol bilmeze verdiler.
2. Ne yapmıştım bilmem çıktı uğruma
Kızgın demirleri bastım bağrıma
Nasıl da verdiler Kürd'ün oğluna
Aldı benden dil bilmeze verdiler. (2)

Mahlas olarak bir ara "Dertli" yi kullandı, Devrin ünlü âşıklarından Bayburt'lu Hierani (3) bunu beğenmeyip "senin ismin bir çiçek ismine benzesin" diyerek Reyhani adını verdi. Reyhani bu sıralarda günümüzün büyük hikâyecilerinden Behçet Mahir'le (4) beraber hikâye söylüyordu.

(1) XX. asırda Alvar köyünde Yunus Emre geleneğini devam ettiren Hacı Mehmet Efendi (= Lütfi) hakkında yakında okuyucularımıza bilgi vereceğiz.

(2) Âşığımız bu şiirin de tamamını hatırlıyamadır.

(3) Bayburt'lu Hierani için Bkz. T F A Cilt: 8, Sayı : 174. Ayrıca İNAN : Sayı : 7, Sf. 13 - 20.

(4) Yakında Behçet Mahir hakkında da okuyuculara bilgi verilecektir.

Bize gelen KİTAPLAR

● Türk Dil Kurumu : "Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten 1967". Caferoğlu, Çağatay, Levend, İz, Canpolat ve Özdemir'in ağız, dil, çeviri ve diğer konular hakkında yazıları. Türk Dil Kurumu Yayınları, sayı : 266. 24 x 17 cm. boyunda, 212 sayfa, 35 lira.

● Sinan CEMBELOĞLU : "Türk Tekerlemeleri". Adedi yüzü aşkın çocuk tekerlemesi ve masal döşemesi. Edinme adresi : Sinan Cembeloğlu, Merkez Okulu öğretmeni, Bafra. 21 x 14 Cm. boyunda, 40 sayfa, 100 kuruş.

● Ruşen HAKKI : "Hüznün Dalgın Kuşları". Şiirler. Yeditepe Yayınları : 169. 20 x 14 boyunda, 48 sayfa, 300 kuruş.

● Ahmet Naim ÇILDIR : "Kuduz Düğünü". Hikâyeler. Yeditepe Yayınları : 170. 17 x 12 boyunda, 84 sayfa, 400 kuruş.

● Samih TIRYAKIOĞLU : "Sırma Saçlı Çocuklar". Çeviri derleme masallar. Varlık Çocuk Klâsikleri : 60. 17 x 12 boyunda, 48 sayfa, 1 lira.

● Abdülhak Şinasi HİSAR : "Boğaziçi Yahıları - Geçmiş Zaman Köşkleri (Bütün Eserleri 4 - 5). Varlık Bütün Eserleri : 24. 17 x 12 boyunda 216 sayfa, 6 lira.

● H. Naci SARISÖZEN : "Bir Başka Adam". Şiirler. Edinme adresi : Menekşe Sok. 13/6 Yenisehir - Ankara. 20 x 14 boyunda, 114 sayfa, 5 lira.

● H. Naci SARISÖZEN : "Bir Yerin Sıcak". Şiirler. 20 x 14 boyunda, 112 sayfa, 5 lira.

● Oktay AKBAL : "Günlerde". Günlük yazı ve notlar. Varlık Büyük Eserler Kitaplığı : 129. 17 x 12 boyunda, 208 sayfa, 4 lira.

● Muzaffer UYGUNER : "Halide Edip Adıvar". Hayatı, sanatı, eseri. Varlık Türk Klâsikleri : 57. 17 x 12 boyunda, 96 sayfa, 3 lira.

● Cengiz DAĞCI : "Dönüş". Roman. Varlık Büyük Cep Kitapları : 269. 17 x 12 boyunda, 96 sayfa, 2 lira.

Türk Çini Sanatından Örnekler Sergisi

Yazan : Erdem YÜCEL

Türk sanat ve arkeolojisinin ilgi çekici konularını halkın önüne seren Yapı ve Kredi Bankası'nın, Galatasaray'daki galerisinde 26 Aralık - 20 Ocak tarihleri arasında yeni bir sergisini zevkle seyretmiş bulduk. Bu defa bankanın 36'ncı sergisinde seçmiş olduğu konu anıtsal Türk mimarisini tamamlayan, onunla birlikte gelişen Türk çini sanatından örnek ve desenleri bir araya toplamakta idi.

Türk çini sanatından örnekler sergisi, evinin başlı başına bir müze kadar zengin olduğu söylenen Hüseyin Kocabaş'ın özel koleksiyonlarından seçilmiş bazı parçalar ile röleve ve restorasyon ressamı Muzaffer Batur'un çini desen çalışmalarını kapsıyordu. Daha önce Türk - Alman Kültür Merkezinde "Anadolu'da Türk Çini ve Keramik Sanatı" adıyla 5 - 22 Nisan 1965 tarihleri arasında açılan sergide (1) Hüseyin Kocabaş'ın bazı parçalarını seyretmiştik.

Hüseyin Kocabaş'ın çinilerinin seyirciye sunulduğunda, öncelikle kronolojik sıra esas tutulmuş, XIII ve XIV yüzyıllarına tarihlendirilen Keşan çinilerinden başlayarak XVIII yüzyıla kadar kaplama örnekleri; kâse, tabak, testi, kandillik, incan v.s. gibi evani ile birlikte teşhir edilmektedir.

Perdahlı Keşan çinilerinin ilgi çekici tarafını haçvari, sekiz köşeli şekiller meydana getirdiği gibi, kahverenginin hâkim olduğu bezemede çoğunlukla bitki motifleri, yer almaktadır. Fakat aynı tarz çinileri, nüans farklarıyla aynı zamana tarihlendirilen Kubadâbâd çinilerinde de görmekteyiz. (2) Diğer taraftan örneklerini gördüğümüz, Türkler tarafından ilk defa Samarra'da yapılan perdahlı çinilerin buradan Mısır'a, Irak'a, İran ve hatta İspanyaya geçtiği biliniyordu. Son araştırmalar da Selçuklu Sultanı Alaettin Keykubat zamanında Kubadâbâd'da perdahlı çinilerin yapılmış olduğunu göstermektedir (3).

Sergide XIII yüzyıla tarihlendirilen Keşan, Samarra, figürlü Rages keramikleri görüldüğü gibi, H. Kocabaş'ın koleksiyonu bize ayrıca Anadolu Selçuklularının çini e-

vanisi üzerinde de gayet güzel bir fikir vermektedir. Bilindiği gibi Kubadâbâd kazılarında önce, pek fazla bilgimiz olmadığı bu konuda, sergi bize Selçukluların çeşitli çini ev eşyasından bazı küçük örneklerini de göstermektedir. Burada XIII yüzyılın firuze renkli çini kandillikleri, mavi zemin üzerine Selçuklu nesihisi ile yazılmış keramikler karşımıza çıktığı gibi, o devirde siyah rengin hâkim olduğu, firuze desenli eserler hakkında da bilgi vermektedir.

H. Kocabaş'ın Osmanlı çinileri ise, Bursa eserlerinden başlamak suretiyle Sultan Murad II, Fatih Sultan Mehmet devrine ait örnekleri ihtiva etmektedir. Böylece Selçuklu ve Erken Osmanlı Devirlerine tarihlendirilen çinilerin, bir arada teşhiri, her ikisi hakkında desen ve teknik bakımından bir karşılaştırma yapabilme imkânını seyircisine kendiliğinden vermektedir. Selçuklu eserlerine nazaran daha zengin bir renk armonisi ile karşımıza çıkan Erken Osmanlı Devri çinilerinden sonra XVI ve XVII yüzyıl İznik işi keramikler; Türk çini sanatını bu sergide başarıyla temsil etmektedir.

Serginin çini desenleri bölümünde ise Ressam Muzaffer Batur'un çizdiği örnekler bulunmakta; bir tarafta eserin kendisi, diğer tarafta desenler görülmektedir. Böylece Türk çini sanatı, anahatları ve bütün ayrıntılarıyla seyircinin önüne serilmiştir.

Daha önceleri, Muzaffer Batur'un bazı sergilerde, çizmiş olduğu çini desenlerini görmüş olduğumuzdan kendisinin fırçasına hiç de yabancı değiliz. M. Batur ilk sergisini 1956 yılında müze müdürlüğü yaptığı Edirne'de Türk - Amerikan lokalinde açmış ve sonra 1957 de Edirne Sanat ve Turizm derneğinde İcom'un 10'ncü yılı dolayısıyla açılan dünya resim sanatı repodüksiyonları sergisine katılmıştır. Sanatçı aynı yıl içerisinde, bu sefer Ankara'da, Türk - Amerikan derneği pavyonunda "Klasik Türk Çinileri" sergisinde de bazı desen çalışmalarını teşhir etmiştir. En verimli olduğu devre olan 1958 yılında ise, onun eserlerini gene Türk - Ameri-

kan derneği binasında "Genel Türk Tez-yini" sergisinde; Topkapı Sarayı Müzesi Enderun Dersanesinde görüyoruz. Bundan sonra 1964 yılında İstanbul, Beyoğlu Vakıflar Bankasının yeni binasına taşınması ve şubenin yeniden açılması münasebetiyle vakıf restorasyon fotoğraflarının yanı sıra M. Batur'un da çini desenleri sergilenmiştir. En son olarak, Kânunî Sultan Süleyman'ın ölümünün 400'ncü yıldönümünde Türk Tarih Kurumu tarafından tertiplenen seminerde, Tıp Tarihi Enstitüsü salonlarında sanatçı, "Kanunî devri çinileri" sergisini ve burada Türk mimarisini yanında çiniciliğin en yüksek noktasına ulaştığı devre ait örnekleri kendine has desenlerle resmetmiştir.

Galatasaraydaki sergisinde M. Batur, Türk çiniciliğini kronolojik bir şekilde Selçuklulardan başlatarak en karakteristik anıtlardan aldığı örnekler ile karşımıza çıkarmaktadır. XIII yüzyıl eserlerinden, Vecidiye kazısında bulunan altıgen yıldız şeklindeki Kütahya işi çini mozaik, Külük Camii mihrabından bir detay ve Konya Selçuklularından Sırcalı Medrese, Alaettin Köşküden figürlü desenler ilgiyi üzerine toplamaktadır. Ayrıca bunlarda at üzerinde, ellerinde doğan bulunan Selçuklu prensleri âdeta çinileri seyircinin önünde şekillendirecek kadar güçlü desen ve renklerle tasvir edilmişlerdir.

Erken Osmanlı Devrine ait örneklerde ise, Bursa anıtlarından alınma desenler, bu arada Yeşil Camii ve türbesine ait çeşitli çalışmalar görülmektedir. Diğer taraftan Türk sanatında önemli bir yeri olan Edirne anıtlarından Muradiye Camii, Selimiye Camii kitâbelik ve hünkâr mahfiline ait çini desenleri de sergiye başka bir hava vermektedir.

Bundan başka çalışmaların XV. yüzyıl içine alan bölümlerinde, özellikle Fatih devri üzerinde durulmuş, Selçuklu mozaik çiniciliğinin devamı; kare, dikdörtgen plaklar halinde, sarı, siyah, lâcivert, firuze ve yeşil renklere boyanmış olarak teşhir edilmiştir. Ayrıca üzerinde bezeme olarak da rûmî, hatâî, narçiçeği, yaprak ve kıvrık dallar konturlar içerisine alınarak tasvir edilmiştir.

Serginin desen ve renk bakımından önemle üzerinde durulması gereken çalış-

malarından bir başkası da Çinili Köşk mozaiklerinden alınan detaylar ile Fatih Camii ilk yapısından kalma kitabeliklerdir. Diğer taraftan Topkapı Sarayı arz odası, Sultan Murad III yatak odası, Sultan Selim Camii şadırvan avlusunun pencere üzeri, İvaz Efendi Camiine ait bir parça, Piyale Paşa Camii mihrabından detay, Takkeci, Atik Valde ve Rüstem Paşa camileri çinilerinden alınma desenler az çok aslına uygun renkleri ile görülmektedir.

Sanatçı bu devre ait çinileri teknik, bezeme yönünden XVI'ncı yüzyılın ilk ve ikinci yarısı olmak üzere iki bölüme ayırmaktadır.

(1) Sayın Prof. Dr. Oktay Aslanapa, o zaman İstanbul'un kültürlü çevrelerinde geniş ilgi uyandıran bu serginin maalesef başında hemen hiç bir iz bırakmadan gelip geçtiğinden yakınmakta; küçük bir yazı ile de bu boşluğu doldurmağa çalışmaktadır.

Bk. O. Aslanapa, Türk çini ve seramik sanatı araştırmaları ve gelişmeler, "Türk Kültürü" Ankara 1965, S. 31, s. 492 - 493.

(2) Bu hususta bakınız : Zeki Oral, Kubadâbâd çinileri, "Belleten" Ankara 1953, S. 66, s. 209 - 223.

(3) E. Diez - O. Aslanapa, Türk Sanatı, İstanbul, s. 212 - 213.

TÜRKİYE BANKASI

paramız... istikbalimizin emniyetidir

Tepegöz Hikâyesinin Karadeniz Varyantları

Derleyen : Mehmet ÖZYURT
Millî Folklor Enstitüsü Derleyicisi

Son yıllarda yapılan araştırmalar neticesinde Dede Korkut Hikâyelerinin çeşitli varyantları ortaya çıkarılmıştır. En eski ve tamamen millî olan bu hikâyelerimizin, yalnız Türkiye'de değil, Türkler'in meskün olduğu bütün Asya ülkelerinde de birçok söylenmeleri biliniyor. Bilhassa, Dede Korkut Hikâyelerinin en önemlilerinden olan Tepegöz daha yaygın haldedir.

Ordu civarında yaptığım masal derlemeleri neticesinde, iki Tepegöz Hikâyesine rastladım. Birbirinden hayli farklı olan bu hikâyelerin, Dede Korkut'un bu bölgelerde bir izi olarak önemi büyüktür. Aşağıya aldığımız bu hikâyenin isimleri "İki Avcı" ve "Üç kardeş" tir. Birinci hikâyede Tepegöz isim olarak geçmiyor. Tepegöz'ün yerine bir "Dağadamı" var. Fakat, hikâyedeki bütün motifler Tepegöz'ün diğer varyantlarındaki motiflerle hemen hemen aynı. Zaten, gördüğümüz bütün hikâyelerdeki Tepegöz aslında bir dağ adamıdır. İkinci hikâyede, Tepegöz "Tepedengöz", diye geçiyor. Hikâyedeki motiflerin hiç birisi esas Tepegöz hikâyesindeki motiflere uymuyor. Yalnız, hikâyenin bir yerinde, dağda odun kesen çocuklar akşama kahyolar. Karanlıkta eve gidemiyorlar. Karşıda gördükleri bir ışığa gidiyorlar. İ-

şık, Tepedengöz'ün evidir. Tepedengöz, çocukları içeri alır, yemek yedirir. Aynı motif, Sayın Cahit Öztelli'nin, Ankara'nın Nallıhan İlçesine bağlı Atça Köyünden derlediği masalda da mevcuttur. (Bak: T. F. A. C. 6. Sayı 127). Bunlar da bize gösteriyor ki, Tepegöz hikâyeleri uzun zamandır büyük değişikliklere uğramış, bir çok varyantları, esasından tamamen ayrılmıştır.

Öyle ümit ediyorum ki, Karadeniz bölgesinde yapılacak araştırmalar, Tepegöz'ün ve diğer Dede Korkut hikâyelerinin birçok varyantlarını daha ortaya çıkaracaktır.

* * *

İKİ AVCI

Eskiden iki avcı bir Dağadamı'nın peşine düşmüşler. Dağadamı bir mağaraya girmiş. Avcılar da peşinden mağaraya girmişler. Dağadamı, kapıya büyük bir taş yaslamış. Sonra, ateşi yakmış. Bir avcıyı keserek, etini arkadaşına yedirmek istemiş. Ama, arkadaşı yemek istememiş. Dağadamı, seni de keserim, demiş. Avcı razı olmuş. Ama, yine de yemek istememiş. Fakat, yiyorum diye onu kandırmış. Sonra Dağadamı uyumuş. Fakat avcı uyumuş. Dağadamı'nın iyice uykuya daldığını görünce, kalkmış ve bir makas almış. Bunu ateşte kızdır-

mış. Dağadamı'nın gözüne sokmuş. Dağadamı, can acısıyla neye uğradığını şaşırılmış. Hemen kapıya koşup, kapıyı açmış. Dağadamı'nın otuz tane keçisi varmış. Keçilerin sırtlarını yokhyarak dışarı çıkarırmış. Avcı bundan faydalanarak keçinin postunu bürünmüş, dışarı kaçmış ve köye dönmüş. Köyde. "Arkadaşların nerede" diyenlere, şöyle cevap vermiş: "Otuz keçiyi aldım. Ama, arkadaşımı bir dağadamı öldürdü" demiş. Köyden otuz kişi toplanarak mağaraya gitmişler. Orda Dağadamı'nın olduğunu görmüşler. Tekrar köye dönmüşler.

* * *

ÜÇ KARDEŞ

Üç kardeş varmış. Bunları bir gün anneleri dağa oduna göndermiş. Bunlara kolan vermiş. Küçüküne küçük kolan, ortancasına ortanca kolan, büyüğüne büyük kolan vermiş. Bunlara ekme de vermiş. Sonra, bunlara girebi de vermiş. Küçüküne küçük girebi, ortancasına ortanca girebi, büyüğüne büyük girebi vermiş. Sonra, bunlar gitmişler dağa oduna. Büyük ile ortanca odun kesmeye başlamışlar. Küçüğü ise, hiç odun kesmemiş. Küçüğünün ismi de Bızdın'mış. Kardeşleri: "Odun kessene Bızdın" diyorlar. "Siz kesin de gidelim" diyor. Bunlar, kendi odunla-

Anadolu'da Et Yemeği

Derleyen : Nevzat GÖZAYDIN
Mainz Üniversitesi — B. Almanya

Döğme bakırdan veya saçdan yapılmış olan ve kapakları bulunan mangalın içindeki ateş, kül ile kapatılır. Mangalın ortasında bir çukur açılır ve oraya ateş konur. Bu çukur, tencerenin dibinin genişliği kadardır. Böylece tam ortada harlı ateş, etrafta da külle karışık hafif ateş bulunur. Eğer elimizde saç ayağı varsa, tencereyi doğrudan doğruya ateşe oturtmağa ihtiyac yoktur.

Pişirilecek olan et, iyice yıkanır. Soğan, biber, tuz, salça ve gerekiyorsa yağ, tencereye konur. Et körpe ise, pek az su eklenir. Etin körpeliği azaldıkça eklenecek su çoğaltılır. Tencere böylece hazırlandıktan sonra :

a) Tencerenin kapağı kapatılır. Kapağın üstüne bir kâğıt, onun da üstüne bir çul örtülür. Çulun ağır olması, tencereyi

tamamen örterek kenarlara bile taşması gerekir. Et böylece dört - beş saat içinde en iyi bir şekilde pişer.

b) Çulun kullanılmadığı yerlerde tencerenin kapağı kapatıldıktan sonra, kapağın üstüne taş, havan gibi ağırlık konur. Bu şekilde pişirilecek olan ete hiç su eklenmez. Et yine dört - beş saat içinde pişer.

Her iki halde de ateş gayet hafif olmalıdır ki, birden yanıp tencere dibine tutmasın !

(Bu pişirmeyi derlediğimiz Bn. Şerife Saayan, 1900 İnebolu doğumlu olup, (a) maddesinde anlattığı şekli, Yozgat'ın Akdağmadeni'nde Erzurumlu bir doktorun hanımından 1939 - 1942 yıllarında öğrenmiş; (b) maddesinde anlattığını ise, bizzat kendi babasından görmüş ve öğrenmiş).

rını kesiyorlar, Yine, "Kes sene Bızdın" diyorlar. "Siz kesin de gidelim" diyor. Bunlar, birkaç defa daha söylüyorlar. O yine, "siz kesin de gidelim" diyor. Bunlar böyle uğraşırken akşam oluyor. Karanlıkta eve gidemiyorlar. Ne yapalım diye düşünürlerken, karşı tepede bir ışık görüyorlar. Bu ışık Tepedengöz'ünmüş. Işığın olduğu yere gidiyorlar. "Bizi annemiz oduna gönderdi, Küçük kardeşimiz odun kesmedi, Ona, kes kes derken akşam oldu. Karanlıkta kaldık. Evimize gidemedik. Bizi bu gece eve alır mısın?" "Alırım" diyor. Bunları içeri alıyor. Yemek yediyor. Yemek yedikten sonra yatma zamanı geliyor. Büyük kardeşle ortanca kardeş yatıyorlar.

Küçük kardeş yatmıyor. "Yatsana Bızdın" diyorlar. "Siz yatın, ben yatmam diyor. Yatsana Bızdın yatsana Bızdın derken öbürleri uyuyorlar. Bızdın yatmıyor. "Niçin yatmıyorsun" diye soruyor Tepedengöz. "Annem benim altına namazlo sererdi, ben öyle yatardım" diyor. Namazlo getiriyor. Yine yatmıyor. "Niçin yatmıyorsun Bızdın" diyor. "Annem altına pamuk koyuyordu. İrmaktan eleklerle su getiriyordum. Ben öyle uyuyordum" diyor. Tepedengöz pamuk koyuyor. Elekle ırmağa suya gidiyor. Eleği sokuyor suya. Bir kaldırıyor, elekte hiç su kalmıyor. Elekle su getireceğim diye sabahlara kadar uğraşıyor. Sabah oluyor üç kardeş kalkıp gidiyorlar.

Bızdın annesine "Benim, Tepedengöz'ün evinde namazlom kaldı. Gidip alacağım" diyor. "İyi oğlum" diyor, annesi. "Git al da gel". Bızdın gidiyor. Tepedengöz'ün evinin anbarına giriyor. Orada farelerin fındık kırması gibi fındık yiyor. Tepedengöz anbara giriyor. Çıtır çıtır fındık kırıyor. "Hişşşt, hişşşt" diyor. Hiç ses çıkmıyor. Biraz daha yaklaşıyor. Bakıyor ki Bızdın. "Sen burada ne yapıyorsun Bızdın" diyor. "Fındık yiyorum işte" diyor. Tepedengöz, bunu hemen çuvala sokuyor. Ağzınıiple bağlıyor. Gidip ahırın külük kirişine asıyor. Sonra, dağa sopa kesmeğe gidiyor. Bızdın'ı döge döge öldürecek.

Bızdın, Tepedengöz ge-

linceye kadar, cebinden bıcağı çıkarıp, şıp diye çuvalın ağzını kesiyor. Yere düştükten sonra çuvalın içinden çıkıyor. Ahırdan danayı alıp, çuvalın içine sokuyor. Kendi asıldığı yere danayı asıyor. Tepedengöz dağdan geliyor. Ahıra gidiyor. "Ya Bismillâh, ya Allah" deyip, başlıyor vurmaya. Dana "ıh" diyor. "Ya işte, ben adamım burundan getiririm" diyor. Biraz daha vurunca, dana işiyor. "Aa, ben adamı öyle işetirim" diyor. Biraz daha vuruyor. Danadan kan geliyor. "Ya, ben adamı öyle patlatırım" diyor.

Tepedengöz çuvalı çözüp bakıyor ki dana. "Vay, bizim dana gitti" diyor. Bızdın da o sırada evin önündeki büyük kavağın tepesine çıkmış. "Ooo" diyor. Bızdın kavağın tepesinden, aşağı. Tepedengöz Bızdın'a bağıyor. "Bızdın, sen neredesin?" diyor. "Ben buradayım" diyor. Bızdın, "Sen oraya nasıl çıktın" diyor. "Ben, bir aban okunun ucuna binip çıktım" diyor. O da saban okunun ucuna biniyor. Bir hopluyor, zıp diye yere düşüyor. "Bızdın, sen oraya nasıl çıktın" diyor. "Ben yatakları üstüste koydum, öyle çıktım" diyor. O da yatakları üstüste koyuyor. Bir hopluyor, yere düşüyor. "Bızdın nasıl çıktın" diyor. "Ben bir demiri kızdırdım, o-turdum üstüne, öyle çıktım" diyor. "O beni buraya attı" diyor Tepedengöz demiri kızdırıyor ve üstüne oturuyor. Demir, faşş diye yakıyor ve ölüp gidiyor.

Ailenizin saadeti tasarruflarınıza bağlıdır.

Ailevi birçok sıkıntılar, bir köşeye tasarruf ederek sakladığımız paralarla giderilebilir. Bu tasarruflarınızın en iyi şekilde değerlendirilmesi için güvenceniz bir banka şarttır

TÜRKİYEHALKBANKASI

YURDUN HER KÖŞESİNDE EMRİNİZDEDİR.

(Basın : A. 20721 - 14439 - 55)

Bir Erzurum Efsanesi :

Güllü Paşa Kız

Derleyen : Mehmet GÖKALP

Vaktiyle Erzurum'un Dumlu taraflarında bir Güllü kız varmış. Babası o bölgenin tanınmış, zengin ağalarından biriymiş. Kızı 13 - 14 yaşına varınca çevredeki delikanlılar babasından bu güzel kızı istemişler. Fakat babası: "Ben her önüme çıkana kız vermem. Kızımın yaşı ağırlığında altın kim verirse ona veririm" diye direnmiş. Ne yazık ki kimse 14 okka altın tedarik edip Güllü kızı alamamış. Kız yaş aldıkça değeri de artmış.

Güllü kızı çok seven bir delikanlı gurbete çıkmış. Uzun yıllar Bingöl dağlarında odunculuk, çobanlık yapıp para biriktirmiş.

Dumluya vardığında heybesine 14 kilo altın varmış. Fakat sevdiği kızın babası: "— Kızım 25 yaşına vardı. şimdi yirmi beş kilo altını verene kızımı veririm" diye dayatmış. Delikanlı ertesi günü bir ata binip tekrar Bingöl dağlarının yolunu tutmuş. Ağanın kızı da o tarihten sonra "Güllü - Paşa kız" diye anılır olmuş.

Güllükız'ın üzerine bir destan söylenmiş o sıralarda. Halen Erzurum taraflarında bestesiyle söylenen bu deyiş şöyledir :

Yaz gelende çıkam yaylâ başına
Kurban olam toprağına, taşına oy.
Zalim felek ağı kattı aşına
Ağam nerden aşar yolu yaylânın
Bingöl'ün

Hanım çıkmış soğuk pınar başına
Güneş vurmuş kemerimin kaşına oy.
Henüz girmiş on üç - on dört yaşına
Paşam nerden aşar yolu yaylânın
Bingöl'ün

Göç göç oldu göçler yola dizildi
Sürmelenmiş elâ gözler süzüldü, oy.
O zaman ki elim yârdan üzüldü
Güllüm nerden aşar yolu yaylânın
Bingöl'ün

Yaylânın kuzusu koçtan seçilmez
Suyu kardan soğuk olur içilmez oy.
Anadan geçilir yârdan geçilmez
Güllüm nerden aşar yolu yaylânın
Bingöl'ün

Aradan yıllar geçmiş, ne giden delikanlıdan haber gelmiş, ne de babası Güllü -

Paşakız'ı evlendirmiş. Rivayet edilir ki Dumlu'dan giden delikanlı Bingöl dağlarında tipiye tutulup karda - kışta kaybolmuş.

Güllü kız da yollara bakar bakar yukarıdaki türküyü söyler dururmuş. (1)

(1) Bu efsaneyi 1947 yılında Sarıkamış'ta aslen Erzurum'lu olan Aziz Atıng'tan derledik.

BAYILERİMİZ

AYDIN KİTABEVİ
Kocabeyoğlu Pasajı, No. 117
Yenişehir - ANKARA

BERKALP KİTABEVİ
Ulus - ANKARA

SERGI KİTABEVİ
Büyük Sinema içi, Kat 1
Yenişehir - ANKARA

TEMEL ŞEHİT SAZEVİ
Gaziler Cad., No. 69
İZMİR

UĞUR SAZEVİ
İkiçeşmelik Cad. No. 139-C
İZMİR

YENİ KİTABEVİ
KONYA

KEPENEK KİTABEVİ
Kepenek Cad., No. 17
SİVAS

RAHMİ ÖZÜDURU
İsmetpaşa Cad., No. 25
SİVAS

ELİF KİTABEVİ
Sahaflar Çarşısı
Beyazıt - İSTANBUL

KİTAP KİTABEVİ
Aksaray - İSTANBUL

ÖNCÜ KİTABEVİ
Türbe - İSTANBUL

ADNAN TÜRKÖZÜ SAZEVİ
Büyük Bayram Sok., No. 8 - 2
Beyoğlu - İSTANBUL

iyi plânlanan ve yürütülen bir reklâm ve tanıtma faaliyeti bir müessese için masraf kapısı olmaktan çıkar; karşılığını kat kat getirir.

BASIN İLÂN KURUMU

Cağaloğlu, Türkocağı Cad. no. 1, kat: 3
Telefon: 27 66 00 - 27 66 01. İstanbul

(Basın : 16637 - 56)

Yıllık abonesi : 12,
altı aylık abonesi : 6
liradır.
Yurd dışı senelik abone :
\$ 3, 11

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Sahibi : İHSAN HİNÇER
Yazı İşlerini Filtren İdare Eden Sorumlu Yönetmen :
BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul. Tel. : 22 49 74

TÜRK FOLKLOR (= HALKBİLGİSİ) DERNEĞİNİN YAYIN ORGANIDIR

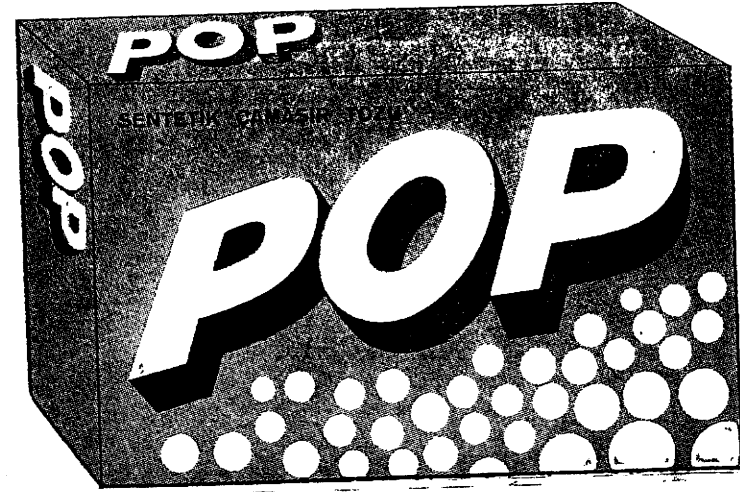

Şiddetli
baş
ağrılarına
karşı

OPON KULLANINIZ

OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago, romatizma ağrılarını teskin eder
OPON, bayanların muayyen zamanlardaki sancılarında faydalıdır
OPON, günde 6 tablet alınabilir

(Yeni Ajans : 2958 - 57)

(Yeni Ajans : 2957 - 58)

AKBANK'ta hesabınız
varsa

şansınız
avucunuzun
içindedir

AKBANK

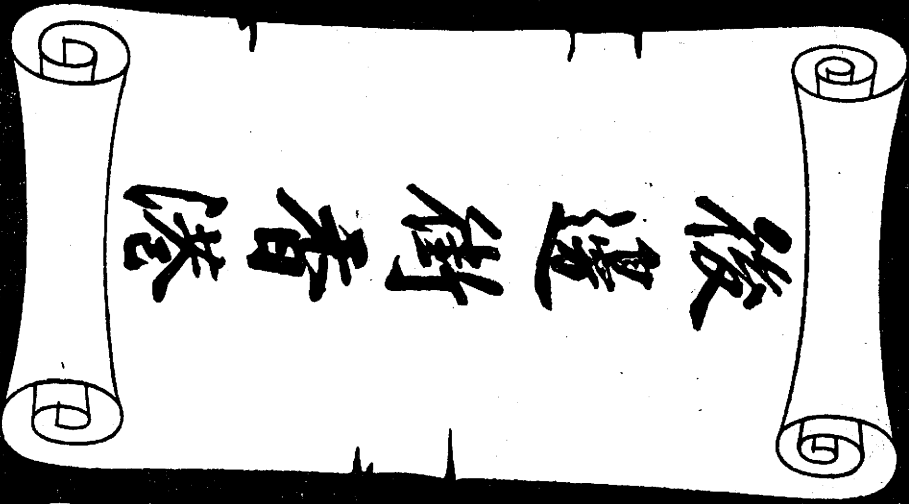
(Folklor : 59)

ASIRLIK TECRÜBE
ARADIĞINIZ EMNİYET
BOL İKRAMIYE
SOSYAL HİZMET

EMNİYET SANDIĞI

(Basın : 11343 - 60)

Anlamadığınız
dilde yazılı
bir evrakı
nasıl
imzalamazsanız
...
güvenmediğiniz
bir malı da
satın
almayınız

Arçelik memleketimizde mevcut on beşe yakın markanın
toplamından fazla satılan tek markadır.
Arçelik'e gösterilen bu güven size de güven verecektir.

ARÇELİK

saadetinin anahtarıdır

(Yeni Afiş : 2956 - 617)

Memleket içindeki
Bankacılık hizmetleriniz
kadar
MEMLEKET DIŞI
BANKA İŞLERİNİZ
için de
TÜRK TİCARET BANKASI
EMRİNİZDEDİR

TÜRK TİCARET BANKASI
KÜLTÜR YAVIN 9

(Foliotör : 62)

FOLYS
ÇAYI

USTON VASIFLI ÇAYLARIN HARMANI İLE HAZIRLANMIŞTIR.

ALIZ FİLİZ FİLİZ FİLİZ FİLİZ FİLİZ

T.C. TİKKULDARESİ

(Basın : 25430 - 68)

ALGO
TABLET

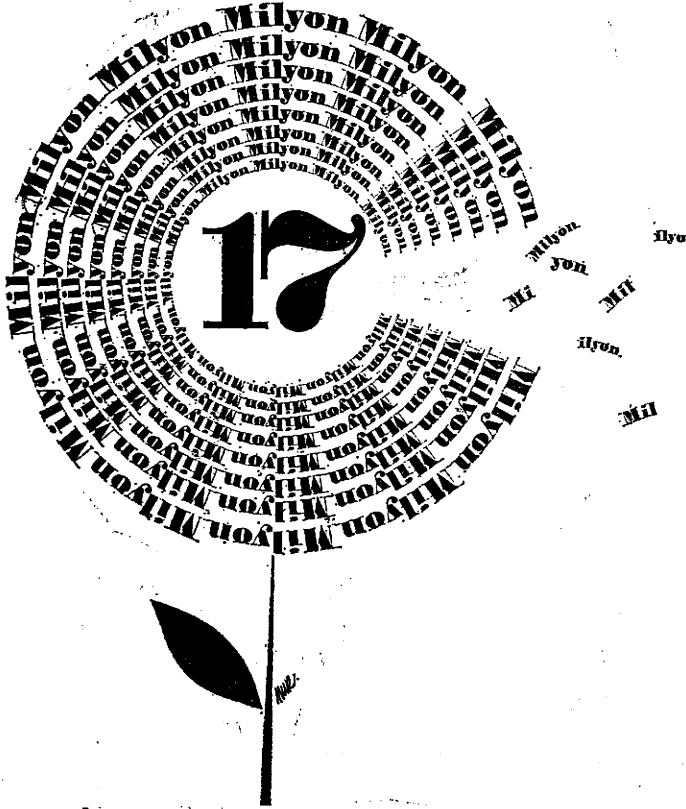
Soğuk algınlığı hastalıklarında,
grippe ateşi, enfeksiyon hastalıklarında,
siyahık, bel ağrıları, nikotris ağrıları,
romatizma ve nevralji hastalıklarında ağrı dindirici olarak kullanılan bir tedavi ilacıdır.

Emin ve erken tesiri ile temyüz eden ALGO bas, diş, nezle ile türlü sebeplerden doğan ağrılar, migren ve adet sancılarında umumiyetle kullanılır.

ALGO
LOKMAN müstahzarıdır.

(Foliotör : 64)

1968 YILINDA

MİLYONLARDAN BİR DEMET

T.C. ZİRAAT BANKASI

(Basın : 10135 - 65)

8 Haziran 1968

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

HAZİRAN 1968

İÇİNDEKİLER :

Eski Bir Gaziantep Salnamesi	Sakir Sabri YENER
Damat İbrahim Paşa Türküsü	Cahit ÖZTELLİ
Tabak Dede Menkıbesi	Bahir GÜRER
Karaçay Folkloru	Osman SAYGI
Bolvadin Yemekleri	Dr. Muammer Kemal ÖZERGİN
Sır Kâtibi Aşık Necip	Mahmut İŞİTMAN
Naldöken'de Yılın Sayılı Günleri	Rıza YETİŞEN
Karacaali Köyünde Mezar Taşları	Ali Rıza ÖNDER
California Üniversitesi "Aman Halk Dansları Derneği" — Folklor Aştırma Kursu — Türk - Amerikan Üni. Derneği Folklor Gecesi — T. Folklor Kur- mu'nun Ankara Gösterileri — Taeschner, Erixon ve Heyd Öldü Bora HİNÇER	
Sivas'ta Baca Pıllâvı	İhsan KOTURMAN
Bir Elazığ Masalı : Üç Turunçlar	Nebahat ÇETİN

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI : 227

KURUŞ : 100

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ